

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स

आनन्दभूमि

THE ANANDA-BHOOMI (BUDDHIST MONTHLY)

बीलंकाको अनुराधपुर स्थित रत्नमाली चैत्य, जुन प्रदेशमा इ. पू. २४५ जेष्ठ पूणिमाका दिन बन्नाट अशोकका सुपूत्र अर्हन्त भिक्षु महेन्द्र महास्थविरद्वारा बुद्धशासन स्थापना भएको थियो ।
इक प्रतिको रु. ३। वार्षिक ग्राहक शुल्क रु. ३०। आजीवन ग्राहक शुल्क रु. ३००।

बुद्धसम्बत् २५३५

नेपालसम्बत् ११११

वर्ष १९

ज्याः पुन्ही

तद्वलाश्व

अंक २

विक्रमसम्बत् २०४८

1991 A. D.

Vol. 19

जेठ

June

No. 2

(अन्तिम भिक्षीकभर पेजया ल्यं)

महास्थविरपाखें लघुर्यक बुद्धपूजा व धर्मदेशना जुल ।
थुखुसीया बुद्धजयन्ती समारोह समिति आयोजनायाःगु
साप्ताहिक बुद्धपूजाय् गणमहाविहारया शिक्षुपि व उपा-
उपासिकापिसं जिम्मा कयाः थनया लगं, तमुगः, थेंबहि,
नःबहि, पचलि, दिचापुखू व गणमहाविहारय् संचालन
जुल । उध्यलय् शीलप्रदान व बुद्धपूजा संचालन याका
बिजयाःपि भन्तेऽपि, जलपानया व्यवस्थायाःपि उपासक
उपासिकापि व मेरि सहभागीपित गणमहाविहारया प्रमुख
मिक्षुसुदोधानन्द महास्थविरं सुभाय् बियाबिजयात ।

सफू पिदन

११११ बछलागा ३, यल-

गिरिमान शाक्य, हीरेन्द्रमान शाक्य व परिवारं
वरपोलपिनि मां अबुया तंय् हामाजुया चर्वंपि अहमाया व
आशाकाजिया पुण्यस्मृतिस माक्व आर्थिक व्यहोरय् यानाः
परियति शिक्षा केन्द्रयात ग्वाहालि स्वरूप परियति शिक्षा
माग ३ प्रकाशित जूगु दु । भिक्षुसंघ व अनगारिकापित
भोजन प्रदान यानाः विमोचन जूगु थुगु सफू सामान्यजन-
निसें कयाः सकसिनं छ्यलेबहः जू । १५— तका मू तूगु
थुगु सफू भोटाहिटीया भगवानदास मानन्धर व यल
तत्त्वगंया सःत्य चंगु अशोकया सफूपसलय् उपलब्ध
उवीगु यानात्तु दु ।

पुह्तीया व्रत चवन

११११ बछलाथव ११, ये-

स्वांयापुली बुद्धजयन्तीया लसताय् थनया बमू-
त्वाःपा धर्मचक्र नहाविहारय् विहारसंस्थापक परिवारया
सदस्य देवेन्द्र वज्राचार्यया संघोजकत्वय् धलं मुक्ताः धर्म-
धातुमण्डल पुह्तीया व्रत चवन । श्वध्यलय् धर्मदेशनायासे
देवेन्द्र वज्राचार्यं अमृजक सद्धर्म व सत्कर्मयानां मणाः

मेरित न बुद्धधर्मया थुगुलेय् न्हृचीकाः सद्धर्मपुण्डरीक-
यात कःघाये माः वर्णविजयात । थुगु धलं दकेगु पूजाय्
ज्वालामुनि वज्राचार्य, चैत्यचूडामणि वज्राचार्य व मैथा
वज्राचार्यपिसं सहभागिता थ्यूगु व धर्मचक्र तःननि खलः
पाखें ग्वाहालि याःगु जुल ।

न्हृन्हृयंकं ज्याइवः तयाः बुद्धजयन्ती हन

११११ बछलागा ६, घोजपुर-

थनया टकसार बजारय् चंगु शाक्यमुनि विहारय्
थपालेषा बुद्धजयन्ती न्हृन्हृयंकंया ज्याइवः छुनाः हन ।
बुद्धप्रतिमा सहितगु रथयात्रा, भजन, बुद्धपूजा व सार्व-
जनिक सभा यानाः हंगु उगु इलय् लालधन शाक्य, भानु-
प्रदीप शाक्य, हर्षजयोति शाक्य, मयं जु रामयाया हलवाई
गणेश वज्राचार्य, उत्तम शाक्य, प्रकाश शाक्य व भीम
शाक्यपिनि पाखें बुद्धधर्मया थी थी विषयय् थःथःगु मन्तव्य
प्रस्तुत जुल ।

नसंचा उलेगु व बोधिवृक्ष पूजा नापं दुगु उ-
ज्याइवः थनया धर्मोदयसभा शाक्याया ज्ञायक्ष लालधन
शाक्यया सभापतित्वय् जूगु समाय् बौद्ध संघया उप-
सचिव भानुमिम शाक्यपाखें प्रतिवेदन प्रस्तुत जूगुया नापं
सदस्य नरेश ताम्राकारं आमचनावय् श्वानार्पि सांसद्-
तसें सच्चा प्रजातन्त्रया चिं धर्मनिरपेक्षताया विषय-
न्हृयाःगु सलं प्रस्ताव पारित यायेमाः धैदिल । थये हैं
उपप्राध्यायाक चिक्रवटाहुर कार्की व सहायक प्रधानाध्या-
पक गणेश वज्राचार्यपिसं बुद्धधर्मया विषये न्हृवासे श्वत्
जक धर्म छक्ताः हालाचनेगु मयु व्यवहारय् न सदाचर-
कयं छ्यलायंकेमाः धैदिल ।

झिनिदैया पूजाविधि हन

११११ बछलाथव १०, ये-

थनया विजयेइवरिइ स्थापित जुयाचंद्रह विजये-
इवरीया चतुर्योगिनी आर्यतारा सहित झिनिदैय छ्य-
लंपुर्णि छायेगु उवाइवः कथं न्यास लह्यायाः निर्मलतीर्यव-
हंगाः स सनातनाकेगु उया विशेष पूजाविधिकथं वरवाचे
कूगु दु ।

आनन्दभूमि

प्रधान-सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष

₹३००/-

व्यवस्थापक
भिक्षु मत्ती

सम्पादक
सुवर्ण शाक्य
फोन नं. २-१२८५५

व्यवस्थापन सहयोगी
श्रामणेर कोणड़ज्ज्ञ

कार्यालय
‘आनन्दभूमि’

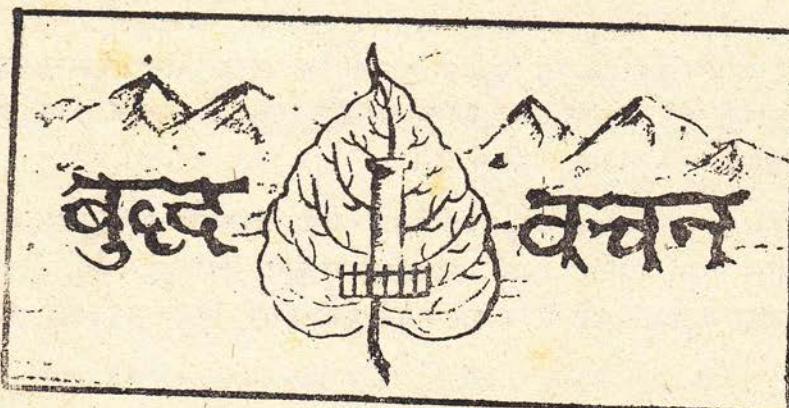
आनन्दकुटीविहार
पोष्टबक्स नं. ३००७
स्वयम्भू, काठमाडौं
फोन नं. २-७१४२०

₹३००/-

नगर-कार्यालय
‘संघाराम’

भिक्षु-तालीम-केन्द्र
झेतपाटी, ढल्को,
काठमाडौं।
फोन नं. २-१५०२०

प्रकाशक
आनन्दकुटीविहारगुठी
आनन्दकुटी, काठमाडौं

‘मलाई गाली गच्यो’, ‘मलाई पिट्यो’, ‘मलाई हराइदियो’ र ‘मेरो लगिदियो’
आदि भनी जसले आफ्नो मनमा बराबर विचार गर्छ, त्यसको मनमा
कहिल्यै पनि वैरभाव शान्त हुनेछैन।

सम्पादकीय

चुनाव सकियो, धर्मसमानताको आवाज बाकी छ

नेपालमा पुनः एक पटक प्रजातन्त्र आएको छ । २००७ साल फागुन ७ गते आएको प्रजातन्त्रको बहाली भएको फलस्वरूप प्रत्येक वर्ष फागुन ७ गते प्रजातन्त्र दिवस मानिआएको आजसम्म पनि यथावत् छ । २००७ सालको इतिहास राणातन्त्र तै खत्तम भएको प्रजातन्त्रको इतिहास हो भने २०४७ सालको इतिहास पंचायत व्यवस्थामात्र खत्तम भएको इतिहास हो, परन्तु अरु कोही खत्तम भएको इतिहास होइन बरु एउटा गजबको इतिहास हो क्रान्तिको साथै धार्मिक एकाधिकारको इतिहास ।

क्रान्तिको लगतै अन्तरिम शासन बनेपछि दुइवटा महत्वपूर्ण कुरा भएकोमा एउटा धार्मिक रूपमा अपांग संविधानको निर्माण हुनु र अर्को आमनिर्वाचन हुनु । निर्वाचन शान्तिपूर्ण ढंगबाट सम्पन्न भयो । मन्त्रीमण्डल गठन भयो । संसद् वस्ने हुन्छ । संसदमा जनताको इच्छा आकांक्षाका कुरा आउनेछन् । सही ढंगमा सरकारले जनइच्छालाई कदर गर्नुपर्नेछ । आफ आफनो पार्टीले चुनावअधिप्रस्तुत गरेका घोषणापत्रलाई स्मरण राख्दै संसदमा बहस हुनेछ र कार्यान्वयनपक्षको लागि जोडतोड गर्नेछ । त्यसमध्ये जोडतोड गर्नुपर्ने कुरा धर्मसमानताको आवाजलाई कदर गर्नु पनि हो । घोषणापत्रमा यस कुरालाई उल्लेख नगर्नेहरु यस विषयमा कानमा तेल हालेर धार्मिक समानतालाई टेरपूछ लगाउनेछैन भने आफनो घोषणापत्रमा स्पष्ट कबोल गरेकाले यसलाई अवश्य विस्तैर्णैन । यसले चुनाव सकियो धर्मसमानताको आवाज बाकी नै छ ।

धर्म स्वतन्त्रता छ भनी आपनो ढंगू बजाउनेलाई धर्मसमानताको अर्थ स्पष्ट्याई धर्मनिरपेक्षताको डंका बजाएर सच्चा प्रजातन्त्र त्याई बहुधार्मिक राष्ट्रमा एकतन्त्रात्मक धार्मिक नीतिलाई उखलेर स्वतन्त्र अविभाज्य नेपाल अधिराज्य कायम गर्न कबोल गरी विजय भएकाको कर्तव्य बाकी रहन आएको छ ।

धर्म राजनीतिभन्दा पर छ । धर्मलाई कुनै रंगले रंगाउन दिनुहुन्न । यसलाई स्वार्थपूर्ति गर्ने माध्यम बनाउनुहुन्न । धर्म मानवता जतिकै पवित्र छ । यसलाई अन्यथा अर्थ लगाउनुहुन्न । आनन्दभूमि अहिलेका सम्पूर्ण सांसदहरूलाई बढाइ ज्ञापन गर्दछ र धर्मनिरपेक्षताको आशा राख्दछ ।

प्रतीत्यसमुत्पाद सिद्धान्त – वैज्ञानिक दृष्टिकोणमा

□ प्रा० गणेशमाली

साधारणतया विज्ञान भन्नाले हामीले विज्ञानले दिएका केही देनहरू वा वैज्ञानिक सर सामानहरू सम्झन्छौं, जस्तै— घडी, पंखा, हवाइजहाज, रेडियो, टेलिफोन, टेलिमिजन, कम्प्यूटर आदि । वास्तवमा आदिम जंगली अवस्थादेखि आजको सभ्यतासम्म मानवजातिलाई त्याइ पुन्याउनमा कुनै एकको बाहुल्यता छ भने त्यो हो विज्ञान । तर घडी, पंखा, हवाइजहाज आदि त बस्तुहरूमात्र हुन्, जुन विज्ञानले मानवजातिको प्रयोजनार्थ उपलब्ध गराइँदिएका हुन्, ती नै त विज्ञान होइनन् ।

विज्ञान एक विशेष प्रकारको प्रक्रिया हो, जसमा वैज्ञानिकहरू लागेका हुन्छन् । कसैको हाः हाः मा नलागी स्वतन्त्र दिमागले प्रकृतिस्थित तथ्यहरूको आधारमा खोजीनीति गरी तर्क्युक्त दिमागले सोची प्रकृतिभित्रका सत्यहरू पत्ता लगाउन र पत्ता लगाइएका सत्यहरूको आधारमा मानवसमाजमा आइपरेका समस्याहरूको समाधान गरी उपकरण तथा यन्त्रहरू निर्माण गरी सभ्यतालाई अगाडि बढाउने प्रकृयामा वैज्ञानिकहरू लागेका हुन्छन् ।

काम गर्ने पद्धतिलाई नै वैज्ञानिक पद्धति मानिन्छ । कुशल चिकित्सकले रोगको निदान गरी उपचार गर्दा वा दक्ष जासूसले अपराधी पत्ता लगाउँदा वैज्ञानिक पद्धति अनुसारै गर्दछन् । हामी पनि कुनै समस्या आइपर्दा वैज्ञानिक पद्धति नै अपनाउन चाहन्छौं तर हामीभित्रको गुलमीदिमाग र अन्धविश्वासहरूको कारणले हामी गलत परिमेयहरू वा निष्कर्षहरू निकालेर काम गर्छौं । हामी-

भित्र स्वतन्त्र चिन्तन, खुलादिमाग, तर्क्युक्त चिन्तन प्रणाली तथा तथ्यहरूको आधारमा मात्र निष्कर्षमा पुग्ने बाती आदि वैज्ञानिक प्रवृत्तिहरू नमैकन वैज्ञानिक प्रकृयामा लाग्न सक्तैनौं ।

प्रकृतिभित्र कुनै सत्य नहुँदो हो त विज्ञान सम्भव नै हुने थिएन वा बिभिन्न व्यक्तिहरूले एउटै चीज वा घटनाको बारेमा विभिन्न तथ्यहरू पत्ता लगाउँथे होलान् तर सत्य एउटै छ र एक खास प्रकारबाट नै विश्वका घटनाहरू घटिरहन्छन्, तसर्थ संसार भरीका वैज्ञानिकहरूको कार्यमा समानताहरू पाइन्छन् र संसारभरीका वैज्ञानिकहरूका कार्यहरू एक अर्कोलाई परिपूरक बनाई अघि बढिरहेका हुन्छन् ।

सांसारिक प्रकृयाहरूभित्र एउटै कुरा सार रूपले रहेको छ त्यो हो प्रकृतिस्थित कारणकार्यपद्धति (Cause and effect relationship) । अर्थात् एक खास कारणबाट नै एक खास कार्य सम्पादन हुन्छ र समान कारण उपस्थित भएमा समान कार्य पैदा हुन्छ । प्रकृति यही नियम अन्तर्गत परिवर्तित भई अगाडि बढिरहन्छ ।

उदाहरणार्थ —

१) कुनै एक परिस्थितिमा हाइड्रोजन र अक्सीजन ग्यास मिली पानी बन्छ । यसमा कारण हो कुनै खास परिस्थितिमा हाइड्रोजन र अक्सीजन ग्यास मिल्नु र कार्य हो— पानी बन्नु । अब यही कारण यस विश्वको कतै पनि कुनै बेला पनि उपस्थित भएमा कार्य पानी

बन्नु ने हृष्ण, अन्यथा हृन सकदेन ।

२) धानको बीजलाई एक खास परिस्थितिमा रोप्दा धानको बोट निस्कन्ध भने केरि त्यही परिस्थितिमा त्यस्ते धानको बीज रोपेमा धानको बोट ने निस्कन्ध । हामी त्यस्तो विश्वको कल्पनासम्म पनि गर्न सकदेनो जहाँ जुन बेला जेपनि हुनसक्छ । विश्वको घटनाक्रममा अगाडिको स्थिति ने पछाडिको स्थितिको कारण स्वरूप रहेको हृष्ण र यसरी ने कारण कार्यको शृङ्खलाबाट परिवर्तन मैरहन्थि ।

यस नियमलाई न बुद्धले प्रतीत्यसमुत्पाद सत्यको रूपमा राखिदिए— “यो भएमा त्यो हृष्ण, यो नभएमा त्यो हृंदेन ।” यो पनि स्पष्ट गरिदिए कि यस क्षण क्षणमा परिवर्तन भैरहने विश्वमा यही नियम अनुसार परिवर्तन हुँ भैरहन्छ ।

दुःख के हो, कसरी हृष्ण, के भएमा दुःख हृंदेन भन्ने समस्याको समाधान गर्न पनि भगवान् बुद्धले वैज्ञानिक पद्धति ने अपनाए । यो कारण उपस्थित भएमा यसरी दुःख हृंदेन । वास्तवमा विश्व नियन्त्रण यही नियमबाट हृष्ण । यही परिवर्तन प्रवाह क्षण विश्वात्माको आत्मा हो । कारणकार्य ... ... को नियम हुनाले चाहे विश्वात्मालाई मानून् या नमानून् केही फरक पर्दैन जबसम्म यो नियममा आस्था राखी तदनुसार आचरण गर्दछ किनकि यो नियम नभएको विश्व न कहिल्यै थियो न हुन न सक्छ । यस नियमलाई स्वीकार्नु ने विश्वनियन्त्रक विश्वात्मालाई स्वीकार्नु हुन जान्छ ।

बुद्धले भवचक्र र सम्बन्धित दुःखचक्रलाई आपनो समयमा विद्यमान तथ्यहरूको आधारमा हेरेर तदनुसारका तथ्यहरूको वैज्ञानिक आधारमा ने निदान पनि गरे, त्यसो

गरेकाले ने भगवान् बुद्धको बारेमा यस्तो ल्याति चलेको हो—

‘ये धम्मा हेतुप्पभवा हेतु तेषां तथागतो ह्यवदत् । तेषां च यो निरोधो एवं वादी महाश्रमण ॥’

भगवान् बुद्धले आपनो ज्ञानको आधारमा यस प्रकारको शृङ्खला देखे—

जाति जरा मरणादि दुःख दौर्मनस्थादि अविद्या संस्कार, विज्ञान, नामरूप, षडायतन, स्पर्श, वेदना, तृष्णा, उपादान, भव ।

अविद्या (वास्तविकता आहा नपाउनु) को कारण व्यक्तिमा कुशलाकुशलादि कर्महरूको संस्कार रहन्छ, संस्कारबाट विज्ञान (चेतन तत्त्व) बनाउन्छ जसले नामरूप धारण गरी उः आपतनहरू हासिन गर्दै जसको कारण बाट स्पर्श आनि वेदना हृष्ण, वेदनाको कारण तृष्णा उत्पन्न हृष्ण, तृष्णाको कारण व्यक्तिले ग्रहण गर्ने काम गर्दै जसबाट अस्तित्व [भव] मा गई परिवर्तन हृष्ण र जन्म जरा व्याधि भरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य उपायादिको उत्पत्ति हृष्ण र पुनः अविद्या रहिरहनाले यही क्रम दोहोरिद्विरहन्छ ।

भगवान् बुद्धले यो पनि देखे कि यस भवचक्रमा अविद्या ने त्यो जंजीर हो जसलाई व्यक्तिले आपनो प्रयत्नले तोड्न सक्छ, विद्या [यथार्थता ज्ञान] को अस्थास गरेर तदनुकूल जीवन चर्या बनाएर अविद्याको नाश गर्न सक्छ । अनि भगवान् बुद्धले चतुरार्य सत्यको मार्गको पनि व्याख्या गर्नुमयो जुन मार्गबाट त्यो विमल चक्र उत्पन्न हृष्ण जसबाट विद्या प्राप्त भई अविद्याको नाश हृष्ण । यो स्वयं उनी आफैले साक्षात्कार गरी दुःखबाट

निवृत्त भई अरुलाई पनि गर्न लगाए । आद्यावधि बौद्ध जगत्‌मा यही परम्परा चलिरहेकैछ ।

भगवान् बुद्धको समयमा जीवविज्ञान र मानव शरीरविज्ञानको त्यक्ति विकास भइसकेको थिएन, जतिको कि आज भैसकेकोछ । आजमन्दा २५०० वर्ष-अगाडि विज्ञान प्रायः शून्य अवस्थामै थियो । जन्म र मृत्युबारे वा मस्तिष्कमा भइरहने कृयाहरूबारे वा शरिरभित्र या बाहिर भैरहने क्रियाहरूबारे त्यो बेला थोरै नै जानकारी थियो । प्राप्त जानकारी पनि परस्पर उलझिएको थियो । त्यो बेला मानिसहरू पुनर्जन्ममा विश्वास गर्थे र यसका लागि शरीरमा जीव हुन्छ भन्ने कुरामा पनि विश्वास गर्थे । यद्यपि शरीर र जीव त्यही नै हो वा मिन्दा भिन्दे हुन् वा न त्यही हो न मिन्दाभिन्दे नै हो भन्नेबारे बिभिन्न मतहरू थिए ।

आज यद्यपि विज्ञानको पूर्णतया विकास त भैसकेको छैन तथापि त्यसबेलाभन्दा निकै नै शारीरिक तथा मानसिक रहस्यहरू पत्ता लागिसकेका छन् जसको प्रकाशमा हेर्दा भगवान् बुद्धका पालोका केही अवधारणाहरूमा संशोधन त्याउनु आवश्यक भइसकेकोछ ।

जस्तो भनौं आजको विज्ञानले हामीलाई भन्छ व्यक्ति भन्ने कुनै जीव शरीरभित्र अलगै छैन, शरीर एक प्रकृया मात्र हो, केरि कुनै देहको मृत्युषष्ठि त्यही देह वा त्यही जीवको उत्पत्ति हुन पनि सम्भव छैन । सम्पूर्ण जीवनहरू मिलेर परस्पर कृया प्रतिकृया गर्दै सांसारिक कार्यहरू प्रतिपादन गर्दै जीवन अधिबृद्धहेको हुन्छ, यस अर्थमा भवचक वैयक्तिक नभई एउटा सामूहिक चक्र हुन आउँछ र जहाँसम्म व्यक्तिको आफू यस भवचकमा नटाँसिई पर-वाह निलेप भई बस्ने कुरा छ, त्यसमा व्यक्ति प्रयत्नशील र जागरूक भई निश्चय पनि आफूमा त्यो वास्तविकताको

ज्ञान चक्षु उत्पन्न गर्न सक्छ, जसद्वारा व्यक्तिको मोह राग द्वेष नष्ट हुन्छ, र अहं शून्य हुन्छ, संस्कारहरू पुनः उत्पन्न भएर मानसपटलमा पुनः छाप जमाउन सबैदेन तथा तृष्णाको अभावमा पुनः भवचकमा फैस्ने कुनै गुंजाइस पनि रहैदैन । यसरी व्यक्ति मुक्त भई संस्कार रहित कार्य गरेर आपनो जीवनमा दुःखबाट मुक्त भएर पनि कार्य गरिरहन सक्छ, जबसम्म जीवन रहन्छ । पुनर्जन्मभन्दा धेरै पर आजको विज्ञान पुष्टिसकेको छ, अतः यही जिन्दगी त हो नि, यसमा जो गरे पनि मलाई के फरक पन्थो र जब शर्को जन्म नै छैन भन्ने गलत फहमी उत्पन्न हुन सक्छ तर व्यक्तिले आब समष्टिरूपमा जीवनलाई लिनुपर्ने अवस्था आएको छ, कि एउटा सुकार्य वा कुकार्य-को प्रभाव कसरी सम्पूर्ण जीवनमा पर्न जान्छ, जुन नै असली अर्थमा कर्ताको पुनर्जन्म पनि हो ।

जीवन सम्पूर्ण एक हो मिन्दाभिन्दे छैन, कारण कार्य शूत्त्वलामा पनि जीवनका सम्पूर्ण गतिविधिहरू परस्पर आवद्ध भएर एक शर्कोमा निर्भर परी अगाडि बढि-रहेको छ, र यसरी हेर्दा पनि व्यक्तिलाई सम्यक् दृष्टि अपनाई वास्तविकताको ज्ञान राखी स्वार्थी जीवनबाट विरत रही लोकहित कार्यमा लाग्न प्रेरणा मिल्दछ ।

सामूहिक निर्वाणको अर्थ प्राणीहीन पृथ्वी अवश्य पनि होइन । यसो हो भनेत केही परमाणुवमहरू नै यथेच्छ हुनेछन् । सामूहिक निर्वाणको वास्तविक अर्थ त त्यो हुन्छ जसमा प्रत्येक व्यक्ति रागद्वेषादिबाट उत्पन्न दुःखबाट विमुख भएर पनि जगतहितको लागि संस्कार-रहित भई अथवा राग, द्वेष र मोहबाट मुक्त भई कार्य गरेर रहन्छ ।

आजसम्मको ज्ञान वैज्ञानिक दृष्टिकोणमा यही पृथ्वी नै एउटा ग्रह हो जहाँ मानव तथा अन्य प्राणीहरू

रहन सबछन् । अन्य लोकहरू वा प्राणीयुक्त ग्रहहरूबारे
केही जानकारी छैन । यही एउटा पृथ्वी छ जसलाई
हामी सबै मिली बस्न योग्य तुल्याउनुपरेको छ । यसकारण-
ले पनि सद्धर्ममा लागी संकुचित स्वार्थबाट विरत भई
प्राणीहरूको हित सुखको लागि जीउने भगवान् बुद्धको
उपदेशलाई चरितार्थ गर्ने हाम्रो जिम्मेवारी बढेको छ ।

जन्मभर कुकर्म गरेर अन्तमा प्रायशित् गरेर स्वर्गमा
गएर बसुंला मन्ने विचारलाई छोडी सुकर्म वा कुकर्मको
प्रथक्ष प्रभाव पर्ने सम्पूर्ण जीवनशृङ्खलालाई एउटै सम्मी
हामीले अप्रभादी भई यसै जीवनको हरघडीमा सद्धर्म
सम्पादन गर्नुपरेको छ, आजको बैज्ञानिक दृष्टिकोण अनु-
सार जीवनको सार यसैमा छ । □

बुद्धको खोजीमा हिँडौं हामी

-सुमन ताम्राकार, चैनपुर

बुद्धको खोजीमा हिँडौं हामी
हामीलाई शान्ति चाहिएको छ
छैन शान्ति कतै हामीमा
अरहेछ अन्याय हामीमा
त्यसैले हिँडौं हामी उनको खोजीमा ।

धर, छिमेकी-छिमेकीमा छ यहाँ लडाई
छैन मेल मिलाय यहाँ
एक आपसमा लडाई परी
झन-झन् बढाउँदै छन् शबू यहाँ
त्यसैले हामी हिँडौं उनको खोजीमा ।

बुद्ध नै हुन् शान्तिको मुहान
सधै हाँसिमात्र रहने
आफूसेग झगडा गन्न आउनेसेंग पनि
हाँसी-हाँसी शान्ति दिलाउने
त्यसैले हामी हिँडौं उनको खोजीमा ।

दरबारी मोज मज्जा त्यागी हिँडने
कस्तो भावना तिनको
हामीलाई पनि सिक्तुछ त्यो भावना
छिमेकी-छिमेकीमात्र के र
छैन धर्ममा समेत समान
सबैलाई समान दृष्टिले हेर्ने उनी
त्यसैले हामी हिँडौं उनको खोजीमा ।

यहाँ देखिन थालेको छ घमण्डी बेसी
आपनो गल्ती देखाउँदैन कहिल्ये
आफू ठूलो तर देख्छ सबै सानो
सबैलाई समान देख्ने उनी
त्यसैले हामी हिँडौं उनको खोजीमा ।

विश्वास अनि श्रद्धा

□ ज्योति शाक्य, का०बु०

धर्मको चर्चा हुँदा 'विश्वास अनि श्रद्धा' यी दुई शब्दहरू खूब प्रयोग भएको हामी पाउँछौं। साधारणतः कति मानिसहरूले यी दुई शब्दहरू परस्पर पर्यायवाचीका हपमा पनि प्रयोग गरेका देखिन्छन् भने कतिले वास्तविक अर्थतिर ध्यानै नदिई चलनचलितकै भरमा प्रयोग गरेको पाइन्छ। जे होस् भन्ने चाहेको कुरो के हो भने बुढै धर्ममा आन्यान्य धर्ममा देखिए जै विश्वास शब्दको कुनै विशेष महत्त्व एवं आवश्यकता पाइँदैन।

विश्वासको अर्थ हुन त आस्था, भरोसा र पत्यार इत्यादि भनी बताइएको पाइन्छ तर राम्ररी केलाएर विचार गर्दा कुनै कुरो (कथन) वा सिद्धान्त जो आफूले प्रत्यक्षतः देखेको, सुनेको अथवा अनुभव नगरेको तर आपनो अन्तर्मनले भने त्यो कुरो वा सिद्धान्त 'अवश्य हो, हुनुपर्छ अथवा होला' भन्ने सम्झरहनु ते विश्वास गर्नु भन्ने बुझिन्छ। जस्तै धेरैजसो ईश्वरवादीहरू आफूले ईश्वर को हो वा के हो कहिल्यै कतै नदेखेको अथवा त्यसको कुनै ठोस अनुभूतिको आधार नपाएकै भए पनि अरुले भनेको, बताएको तथा सिकाएको आधारमा 'पक्क हुनु ने पर्छ' भन्ने मानिरहन्छन्। यो उनीहरूको विश्वास हो ईश्वरप्रति। यस्तै धेरै उदाहरण लिन सकिन्छ। कुनै पनि कुरो, घटना, परिस्थिति, अवस्था वा सिद्धान्त जब आफू स्वयंले अनुभूतिको स्तरमा प्रत्यक्षतः बोध गरेपछि त्यसलाई पहिले आफूले जस्तो ठानिराखेको वा मानि रहेको मुताविक ठीक हुन पनि सक्छ नहुन पनि सक्छ। अर्थात् विश्वास गरिएको सांचो हो वा ज्ञुठो यथार्थतः

स्पष्ट हुन्छ। भन्नुको तात्पर्य कुनै सिद्धान्तको सत्यताको अबोध विना ने त्यसप्रति आपनो आस्था रहनु विश्वास हो।

कसै कसैले विश्वास शब्दको प्रयोग धारणा राख्नुको अर्थ लिएर के भनेको देखिन्छ भने— 'आगोलाई छुनासाथ पोल्छ भन्ने मनमा हुनासाथ हामी आगो छुन डारउँछौं, आगोले पोल्छ भन्ने हाम्रो विश्वास हो।' तर राम्ररी विचार गरे आगोको स्पर्शपछि यसले पोल्छ भन्ने कुरामा विश्वास प्रयोग गरिरहने प्रश्न ने उठाईन। जसलाई पोल्यो उसकोलागि त आगोले पोल्छ भन्ने कथन यथार्थ र वास्तविक सत्य हो भन्ने बोध भइसक्यो, त्यसप्रति उसको कुनै शंका रहेदैन। उसले अब आगोसित त्यही बोध भएको ज्ञानको आधार सहित चाहिँदो व्यवहार गर्छ, इगमग विचार लिने प्रश्न उठाईन। अर्को तरिकाले भन्ने हो भने आफूले आगो के हो थाहा नपाइजेल अनि आगोको स्पर्शको अनुभव नगरूङजेल अरु कसैले 'आगोले पोल्छ' भनी भनेको 'सांचो ने होला' भनी पत्याउनु वा स्वीकार्नु विश्वास हो र 'होइन होला' भनी सम्झिरहनु अविश्वास हो तर छोएपछि पोलिएको अनुभूतिबाट स्पष्ट भएपछि आपनो निम्नित त्यो तथ्य भइगयो, त्यसमा अब केरि विश्वास अविश्वासको मतलब रहेदैन।

अब अर्कोतिर, छोटकरीमा भनो, अघि अघिदेखि मानिसले प्रकृति, मनुष्य तथा संसारकै अनेक पक्षका विवेयमा अनुमान अथवा कल्पनाका सहाराले जे जस्ता विश्वास गरिराखेका थिए, तीमध्ये ज्ञान-विज्ञानका

विकासका साथसाथे, कतिपय निस्सार र बेठीक प्रमाणित भएको सर्वविदित नै छ । चन्द्रमामा मानिस ओलैपछि धेरै मानिसहरूमा त्यसप्रतिको पुराना मान्यता र विश्वास परिवर्तित भएको छैन र ? त्यस्ते भौतिक एवं रसायन-शास्त्रको महान् प्रगतिले र आन्यान्य अनुसन्धानात्मक ज्ञानको बृद्धिले चेतन-अचेतन, स्थूल-सूक्ष्म, आंतरिक र बाह्य शक्तिहरूप्रति रहेका कतिपय पुराना विश्वास बदलिए गइरहेका छन् भन्न सकिन्छ ।

यसप्रकार हामी के बुझ्छौं भने कुनै कुरो वा सिद्धान्तभा विश्वास भन्नाले त्यसको यथार्थता, वास्तविकता वा तथ्य आफुले प्रत्यक्षतः, वस्तुगत रूपले वा अनुभूतिको स्तरहारा बोध नगरेकै भए पनि 'सांचो होला' भनी मानिलिन् त यस्तो अनिश्चितता बोध गराउने 'विश्वास' लिएर कुनै सिद्धान्त मान्युनै आवश्यकता वा उपदेश बुद्धिमेंमा पाइँदैन । जुन कुरो सत्य छ, तथ्यपूर्ण छ त्यसलाई कसं को विश्वास र अविश्वासको खाँचो छैन । चाहे विश्वास गर्नु वा नगर्न सत्यपूर्ण सिद्धान्तबाट स्वतः यथार्थ प्रकट भइरहेकै हुन्छ वा समयमा प्रकट हुने नै गर्छ ।

विश्वास विना कुन आधारमा हामीले भगवान् बुद्धको धर्म अथवाउनु पर्ने हो त ? भन्ने विचार यहाँ अब उभिन आउनु स्वाभाविक हो । जुन मानिसले वास्तविक सत्यलाई बोध गरिलिने सत् प्रथास र ध्येय राण्ड उसले पक्षपात रहित खुला अनि जिज्ञासापूर्ण इमान्दारी सहितको भाव अपनाउने यर्थ । बुद्धधर्ममा प्रयोग गरिने शब्दा शब्दले यही भाव व्यक्त गर्छ भन्नु बेठीक नहोला । अर्थात् धार्मिकता अनुसार परम सत्यको खोज-अन्वेषण-द्वारा अवबोध गर्ने ध्येयले चर्या पालन गर्नलाई पहिले शब्दाकै आवश्यकता छ । तथागत बुद्धले प्रथमोप्रथम धर्म-

चक्र प्रवर्तनहारा उपदेश परेपछि "मैले भनेको सबै विश्वास गर'" भनी भन्नुभएको उल्लेख कर्तै छैन । उनले स्वयं जुन परम सत्य प्राप्त गरे त्यसमाथि कसैको विश्वास वा अविश्वासको के मतलब ? कसैले विश्वास गरेमात्र उनले भने अनुसार ठीक ठहरिने अनि अविश्वास गरे गलत निस्कने प्रश्ने छैन । तर उनको उपदेश अनुसार चर्या गरिहर्नु हो भने पहिलो आवश्यकता हुन्छ शब्दाको । तथागतले आपनो त्यो प्रथम उपदेशपछि भन्नुभएको यिथो— "अमृतको द्वार खोलियो, जोसित कान छ, उनीहरूले शब्दा सहित सुनुन् ।" यसर्थ एक साँचो बौद्धका लागि विश्वास गर्नु महत्त्वको कुरो होइन ।

नमूनाकालागि हामी के बुझ्छौं भने मगवान् बुद्धले आध्यात्मिक प्रगतिकानिमित 'चित्त विशुद्धिको आवश्यकता' (सचित्परियोदपन) को उपदेश गर्नुभएको पढे सुनेपछि आपनो चित्त शुद्धि र अशुद्धिको आफैले यथार्थ बोध नगरिकने 'ठीक होला र नहोला' भनी विश्वास वा अविश्वासतिर मात्र नलागेर त्यस कथनप्रति शब्दा राखेर आफुले इमान्दारीपूर्वक चित्त विशुद्धिको चर्यामा लागी हेरेमात्र त्यसको सत्यता पत्तो लाग्छ । यसरी आपने अनुभूतिमा ठीक ठहरिए अपनाउदै जानु अनि गलत हुन गए तप्रयत्नाउने स्वतन्त्रता बुद्धले व्यक्त गर्नुभएको छौदैछ । यस प्रसङ्गमा आधुनिक बौद्ध जगत्का एक प्रख्यात साधक श्रद्धेय ऊ वा खिन्को कथन उल्लेख-नीय छ । उनले भनेका छन्— "विश्वास गर्नोस् या नगर्नोस् हाम्रो यो अनुभव छ कि यदि आशय शुद्ध छ र परीक्षाको अवधिसम्म पथप्रदर्शकमा समर्पित हुन तथार छ भने जाति र धर्म जे भए पनि सबैले प्रकाश सहितको यो मनको शुद्धता र भिन्नी शान्ति हासिल गर्ने सक्छन् ।"*

* What Buddhism Is ? को नेपाली अनुवाद (अनुवादक - बोधिवज्र वज्राचार्य) बाट

भगवान् बुद्धले एक साधकका निमित्त श्रद्धालाई प्रथम आवश्यकता बताउनुभएको अनेकों प्रसङ्गहरू बौद्ध ग्रन्थहरूमा संग्रहित पाइँछन् । मञ्जिसन निकायको चंकि सूत्रमा पनि “सत्यानुरक्षा कसरी होइन्छ ?” भन्ने भारद्वाज नामक ब्राह्मणको प्रश्नको उत्तर स्वरूप तथागतले बताउनुभएको सिलसिलानुसार ‘कुनै पनि उपदेशक अनि उसको उपदेश लोभ, द्वेष र मोहबाट विशुद्ध छ कि छेन सम्यक् दृष्टिद्वारा बुझनुपर्दछ । यसरी विशुद्ध ठहरिए पहिले त्यसप्रति श्रद्धा स्थापित गरिन्छ । श्रद्धावान् भई कम्त्वे परिउपासना (= सेवन) गर्दछ, कानलाएर धर्म सुन्दछ, सुनेर धारण गर्दछ । धारण गरेको धर्मको अर्थको परीक्षा गर्दछ र धर्म-निधयान गर्न योग्य हुन्छ, तब स्मृति-रुचि (= छन्द) उत्पन्न हुन्छ, त्यसपछि उत्साह (= प्रयत्न), तोलन, पराक्रम (= पदहन) गर्दछ । पराक्रमी भई यसे कायामा परम सत्यको साक्षात्कार गर्दछ, प्रजाले त्यसलाई वेधन गरी हेँदछ ।’ यसरी हामी विश्वास पहिले नभई हुँदैन भन्ने तथागत-वचन कतै पाउँदैनौं । र, यसलाई अज्ञ स्पष्ट हुने गरी उनले कीटाग्निर सुत्तमा भन्नुभएको पाउँछौं, “जिभुहरू हो ! यो श्रद्धा पनि यदि छैन भने (चर्याको उपर्युक्त क्रम रहित भई) विप्रतिपन्न (अमार्गाहिण) भई, त्यो मोघपुरुष यो धर्म विनयबाट धेर टाढा जानेछ ।”

यसरी स्वयं तथागतले चर्याचारीकानिमित्त प्रथमो-प्रथम श्रद्धाको महत्त्व दर्शाउनुभएको स्पष्ट छ र उनले विश्वास शब्द प्रयोग गर्नुभएको नगण्य छ । धर्मपद जस्तो बुद्धवचन मानिएको मूल ग्रन्थमा पनि विश्वास (पालिमा विस्सास) शब्द हामी एक दुई ठाडे-मात्र

* वौधि वृक्षकी छाया में – ले० हरिभाऊ उपाध्याय

** बुद्ध धर्म र आधुनिक विज्ञान – अनुवादक – आर० बि० बन्ध

पाउँछौं । यस ग्रन्थबाट धेरैले प्रायः जसो विशेष उल्लेख गर्ने एक पंक्ति हो ‘विस्सासा परमा जाति’ (अर्थात् विश्वास परम बन्धु हो) । यो भन्दा बढी गम्भीर रूपमा बताउनुभई तथागतले उनका आपना सिद्धान्तमा पहिले विश्वास नै गर्नुपर्ने करकाप लाउनुभएको हामी पाउँदैनौं ।

हिजोआज त ठूलठूला विद्वान् लेखकहरूमात्र होइन् साधारण बौद्ध लेखकहरू समेत ‘बुद्धधर्म वैज्ञानिक धर्म हो’ भन्ने भाव व्यक्त गर्दै खूब तार्किक र मार्मिक ढंगले लेखतछन् । तरै पनि कतिपय लेखकहरूद्वारा त्यसका साथसाथै यस धर्ममा विश्वास हुनु वा गर्नुपर्ने आशय पनि पोखाएको हुनु अनौठो देखिन्छ । कतै ‘धर्म भनेको मानिसको आपनो विश्वास’ भनी भनिएको छ भने कतिपय बौद्ध पुस्तिकाहरूमा ‘श्रद्धाको अर्थ नै त्रिरत्नप्रति विश्वास’ भनिएको पाउनु नसुहाउँदो लाग्छ । यस्ता विचार राख्नेहरूले श्री भरतसिंह उपाध्यायले “बौद्ध धर्ममा विश्वासकानिमित्त कुनै स्थान छैन”* भनी लेखनुभएको र साथै अ० पी० सुगतानन्दले ‘भगवान् शास्ताले उपदेश दिनुभएको धर्ममा अनुभवद्वारा परीक्षण गर्न नसकिने कुनै पनि कुरामा विश्वास गर्नुपर्दै भन्ने जस्ता कुरा केही छैनन्’** भनी लेखनुभएको मनन योग्य छ । यसरी बुद्धका धर्म र दर्शनमा विश्वासको खाँचो नभएको मन्त्रय र चिन्तनयुक्त उक्तिहरू अनेकन विद्वान्-हरूले प्रकट गरेका छन् ।

फेरि यस्तै एक अर्को दृष्टिकोणबाट विचार गरिएर्दा पनि बुद्धधर्म सम्बन्धमा विश्वास शब्दको प्रयोग अनुपर्युक्त नै हुन आएको पाउँछौं । बुद्धले जुन परम

सत्यको साक्षात्कार गर्नुभयो र बताउनुभयो कि त्यो बुद्धि र युक्तिद्वारा अर्थात् तर्कद्वारा प्राप्त हुन सक्ने नै होइन । तसर्थ 'अत्काविचर' भनी तथागतले भन्नुभएको उल्लेख हामी पाउँछौं । भनिएको निष्कर्ष अनुसार सत्य साधनामा उत्साह बढाउन प्रथमतः शुद्ध श्रद्धा नै आवश्यक छ जो सीधा हृदयसित सम्बन्ध राख्नछ । श्रद्धा उत्पन्न हुनुको तात्पर्य चित्त प्रसन्न हुनु, शान्त हुनु अनि उत्साहले भरिनु हो । (मिनिन्द्र प्रश्न) । यिनै कुराताई स्पष्ट पार्दै एक बौद्ध विद्वान्ले भने अनुसार "श्रद्धा चित्तको त्यो प्रसादमयी अवस्था हो जो एकातिर साधकलाई उन्नत आध्यात्मिक अनुभव प्राप्त गर्न उत्साहित गराउँदछ र अर्कोतिर संशयादि चित्तमलहरू हटाई शान्ति प्रदान गर्दछ ।" यसले बौद्ध साधनाको चर्चा हुँदा प्रायः श्रद्धाबाट नै प्रारम्भ भएको देख्छौं । साधकका पाँच इन्द्रियहरूमा र सातबलहरूमा प्रथम स्थानको रूपमा श्रद्धा-इन्द्रिय तथा श्रद्धाबल भनी तथागतले भन्नुभएको सुस्पष्ट ठाँडैछ । श्रद्धाबल शुरू भएरैमात्र क्रमैले उत्साह-पूर्ण सम्यक प्रयत्नद्वारा समृति शुद्ध र ठीक राखी समाधिमा लीन भई प्रज्ञाद्वारा यथाभूत ज्ञान दर्शन प्राप्त होइने बुद्धोपदेश हामी पाउँछौं ।

बुद्धधर्मलाई कुनै पनि पक्षबाट बुझ्ने प्रयत्न गर्दा पनि प्रथम आवश्यक गुणको रूपमा श्रद्धाकै महत्व झलिकेको हामी देख्छौं । सुतनिपातका केही पृष्ठ पल्टाए भने पनि कतै 'श्रद्धाद्वारा भव-बाढ तर्दछ (सद्वाय तरति श्रोघं)' भनिएको छ भने कतै सप्तरत्न धनमा श्रद्धालाई प्रथम धन मानिएको छ । केरि कतै श्रद्धाबाट (शुरू भएर) अर्हत्व प्राप्तिसम्मको उल्लेख छ भने वक्तकलि र भद्र जस्ताहरू श्रद्धाको माध्यमद्वारा नै मुक्तिलाभी बनेको चर्चा छ । भगवान् बुद्धले मार्गमात्र बताउनुभएको छ र त्यसको चर्या स्वयं गर्नुपर्छ भन्ने तथ्य त सबैले उल्लेख गर्नन् । अब तो बुद्धवचनप्रति

पहिले नै 'हो वा होइन' को विश्वास लिएर होइन तर एक सत्यान्वेषक बनी इमान्दारीपूर्वक अपनाउन पहिले श्रद्धाको अति खाँचो छ । अंगुत्तर निकायका बुद्ध बचनानुसार— "मिक्खु हो ! जबसम्म राम्रा कुराप्रति तिमीहरूको श्रद्धा छ तबसम्म तिमीहरू नराओ बाटोमा पर्नेछैनो तर यो श्रद्धा नै हट्यो भने खराब मार्गतिर तिमीहरूको प्रवेश हुनसक्छ ।"

श्रद्धाको प्रसङ्गमा एउटा विशेष ध्यान दिनुपर्ने कुरो के रहेछ भने यो श्रद्धा केवल भक्तिरमात्र डो-याउने नभएर प्रज्ञातिर लम्काउने पनि हुनुपर्दछ । यसले प्रकृति श्रद्धा अनि भावना श्रद्धा भनी दुई थरि बताइएको पाइन्छ । जुन श्रद्धाले केवल दान पुण्यादि कुशल कर्ममा प्रवृत्त गराउँदछ तर तृष्णा निर्मूल गराउन भने असमर्थ छ त्यो प्रकृति श्रद्धा अनि तृष्णा र क्लेश सबै निर्मूल गराउन सम्यक् समृतितिर अग्रसर गराउने चाहि भावना श्रद्धा हो । यो भावना-श्रद्धा नै बोधिपक्षीय धर्मको प्रथम आवश्यकता हो । प्रज्ञालेयुक्त नभए श्रद्धा मुक्ति-साधनाको पहिलो खड्किलो हुन सक्नन भन्ने स्पष्ट बुझिन्छ ।

यसरी बुद्धधर्ममा पहिले नै विश्वासको आधार लिएर होइन तर साँचो श्रद्धा अर्थात् सत्यनिष्ठ भनी निजी अनुभवद्वारा यथार्थताको निष्कर्ष बोध गर्ने ध्येय हुनु पर्दछ । "ज्ञानको निष्ठिं श्रद्धा अत्यन्त लाभप्रद छ (संयुक्त निकाय)" एवं "जसले केवल कथ्यमा विश्वास गर्दछ त्यो अस पनि मृत्युको जुवामा नारिएको (बाँधेको) हुँदैछ (संयुक्त निकाय)" भनिएका बुद्धवचनबाट यी कुराहरू अस खुल्स्त हुँदछ । यसे कारण बुद्धधर्मको चर्चामा विश्वास शब्दको प्रयोग खूबै होशियारीपूर्वक गर्न घर्ने देखिन्छ । यही कुरो इंगित गर्न एक विदेशी बौद्ध विद्वान् के० धर्मानन्दका शब्दमा भन्ने हो भने— "धर्मको अर्थ केवल विश्वास र पूजादिको एक पद्धतिमात्र मानिन्न भने यो कथन बुद्धधर्मको लागि उपयुक्त हुँदैन ।" (Why Religion ? by K. Dhammananda) □

अंग्रेज भिक्षु सुचितोको पैदल तीर्थटिन

□ छत्रराज शाक्य, तानसेन

“कहिले पनि नगएको ठाउँमा पैदलयात्रा गर्नु जोखिमपूर्ण हुने कुरामा शंका छन तर भगवान् बुद्धको जीवनीसित गाँसिएको नेपाल र भारतका पवित्र तीर्थस्थलहरूको पैदल तीर्थयात्रा गर्नुको उद्देश्य हुन्छ प्रथमतः उनी भगवान् बुद्धलाई, जसले हामीलाई शुद्ध धर्मको उपदेश दिएर निर्वाण मार्ग बताइदिनुभयो, अद्वास्वरूप कृतज्ञता ज्ञापन गर्नु हो । दोस्रो कुरा बौद्धधर्म सम्बन्धी विचार आदान प्रदान गर्ने अवसर प्राप्त गर्नु हो । साथै पुरानो गोरेटो बाटो भएर हिँड्वा शहरी प्रदूषित वातावरणबाट मुक्ति पाउनुको साथै सुनसान एकान्तपना र शान्तिको अवबोध हुन्छ र रुखमुनि ध्यानमाबना अभ्यासको लागि पनि पर्याप्त अवसर प्राप्त हुन्छ ।” आफ्नो पैदल तीर्थटिनको उद्देश्य र तरिकाको बारेमा उक्त अभिव्यक्ति व्यक्त गर्ने अंग्रेज बौद्ध भिक्षु सुचितो चैत्र ६ गते देखि ६ गतेसम्म तानसेनको श्री महाबोधि विहारमा बस्नुभई १० गतेको दिन काठमाण्डौको लागि पैदल प्रस्थान गर्नुभयो ।

करिब १५ वर्षाङ्गिथि थाइलैण्डमा बौद्ध भिक्षु हुनुभएका भिक्षु सुचितो हाल बेलायतको लण्डन शहर नजीकै अमरावती बौद्ध विहारमा आवासीय भिक्षु हुनुहुन्छ । विहारमा प्रतिदिन आउने उपासक उपासिका र आगन्तुकहरूलाई बौद्धधर्मको उपदेश र शिक्षा दिनुका साथै विषयस्थानाध्यान अभ्यास गराउने कार्यमा तल्लीन हुनुहुन्छ । बेलायतको बौद्ध समाज (The Buddhist Socie-

ty, London) बाट प्रकाशित हुने ज्यादै स्तरीय मानिने ‘मध्यममार्ग’ (The Middle Way) नामक जर्नल प्रकाश्मा उहाँको बौद्धधर्म सम्बन्धी प्रकाशित रचनाहरू पढ्ने अवसर पाएको थिए । अमरावती बौद्धकेन्द्रको ज्यादै नै सक्रिय बौद्धभिक्षुलाई तानसेनमा ५ दिनसम्म स्वागत गरेर श्री महाबोधिविहारमा रात्रि पाउँदा र उहाँहरू सित बुद्धधर्म, ध्यान र बेलायत तथा नेपालमा बुद्धधर्मबारे विचार आदान प्रदान गर्न पाउँदा आनन्दको अनुभूति भयो : उहाँको बुद्धधर्म सम्बन्धी गहिराइको अनुभूतिले म साहं प्रभावित भएको छु । उहाँको साथमा सहायकको रूपमा डा० नीक स्कट पनि आउनुभएको थियो । उहाँ एक वातावरणविद्, उत्तरी इङ्ग्लैण्डको नर्दम्बर लैण्डका जङ्गल वातावरण संरक्षण गर्ने ढोज बे प्रोजेक्टको निर्देशक हुनुहुन्छ ।

सन् १९६० को नवेम्बर महिनामा लण्डनबाट दिल्ली हवाइजहाजबाट आई, रेलबाट गोरखपुर हुँदै तिलौराकोट पुग्नुभयो । राजा शुद्धोदनको गणराज्य कपिलवस्तुबाट उहाँहरूको पैदलयात्रा शुभारम्भ भयो । भगवान् बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीमा पुगेर पुनः भारतको कुशीनगर (महापरिनिर्वाण स्थल), बैशाली, पटना बौद्धधर्म अध्ययनको लागि विश्वविद्यालय नालन्दाको भग्नावशेष हुँदै राजगीर पुग्नुभयो । राजगीरमा जङ्गलको बाटो भएर हिँडिरहेको बेला बञ्चबरो हातमा लिएका ६ जना डाकाहरूले आक्रमण गरेर बेला-

यत्वाट ल्याएका स्लिपिङ्ग बैग एक स्याक बैग, विशेष जुत्तहरू, यात्रुचेक, क्यामरा र नगद रूपियाँ आदि खोसेर लिए। यो घटना सुनेर पछि मलाई याहा भयो उहाँहरूको सामान्य ज्ञोला बाहेक खास सामान नभएको कारण मिक्कु सुचितो एक जोर चीवर, बैग र अन्य सामानहरू बुद्धियामा भेटेका विदेशी समूहले चन्दा उठाएर किनी दान दिएको रहेछ। मैले भन्तेलाई केही बस्तुको आवश्यकता छ कि भनी जिज्ञासा राख्दा, सुचितो भन्तेले बडो शान्त र सन्तुलित भएर भन्नुहुन्छ—“बैं गहरू खोसिसकेपछि डाँडामाथि चढेर जङ्गल भएर ढाँ० नीक भाग्न सफल भएकोले हवाइजहाजको टिकट, पासपोर्ट र केही नगद साथमै रहेको छ। बाटोमा हिँडा खानलाई भोजन दान प्राप्त भएहाल, ऐउटा मिक्कुलाई आरु के आवश्यक हुन्छ र?” ढाँ० नीक भन्नुहुन्छ—“भारतमा बुद्धाकालीन ठूल ठूल तीर्थस्थलहरू त धेरै छन् तर मानिसहरू मने सच्चा बौद्ध हुने र मन शुद्ध गर्नेतर्फ त्यति प्रगति गर्न सकेको रहेन्छ।” मिक्कु सुचितो भन्नुहुन्छ— नेपाल पसेर श्रहिले तानसेनसम्मको यात्रा अनुसार नेपालीहरू हँसिलो, मनसका, सोझा छन्। तानसेनमा अद्वावान् बौद्धहरूसित भेटेर कुराकानी गर्न पाएकोमा आनन्द लागेको कुरा व्यक्त गर्नुहुन्छ।” मन मने कुरा खेल्न थाल्यो— तानसेनदेवि काठमाण्डौसम्मको पैदलयात्रा पनि विना बिधन बाधा सफल भए हुन्थ्यो आदि।

उहाँहरू राजगीरबाट बुद्धगया, भगवान् बुद्धले धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभएको स्थल सारनाथ अनि अयोध्या, आवस्ती र पिपरहवा हुँदै पुनः लुम्बिनी, त्यसपछि बुट्टल अनि मस्याड डाँडा भएर तानसेन आइपुग्नुभएको थियो। मलाई याहा भयो उपासक ढाँ० नीक स्कट पनि जात ५ महिनादेवि दिनहुँ अष्टशील पालन गर्दै यात्रा

गर्दछन्। मनमा शंका उठेर [सोद्धा-बुट्टवलबाट तानसेन आउंदा १२ बजेसम्म बाटोमा भोजन गर्ने ठाउँ नभेटिंदै। भोक भोके डुमरेसम्म आएर रुखमुनि भोके सुतेका रहेछन्। बौद्धपरम्परा अनुसार अष्टशील ग्रहण गर्दा (विकाल भोजन) १२ बजेपछि खाना बजित हुन्छ। यसरी ५ महिनासम्म तीर्थयात्रा गर्दा बौद्धतीर्थस्थलहरूको दर्शनले बुद्धको जीवनी स्मरण गराएर बुद्धप्रति श्रद्धा उत्पन्न भएको, गाउँको शान्त वातावरण हेर्न पाएको, जङ्गल भएर जाँदा ठाउँ ठाउँमा बाध पनि देखेको, गाउँधरमा मानिसहरूले आकूले खाने रुखा सुखा रोटी जे छ दान दिने गरेको, राजगीरको चोरी दुर्घटना बाहेक सम्पूर्ण बाटोमा रान्नो सहयोग पाएको अनुभव बताउनुहुन्छ। हालसम्म ५ महिनाभित्र तिलौराकोट, लुम्बिनीदेवि कुशीनगर, सारनाथ, बुद्धगया हुँदै तानसेनसम्म करीब १५०० कि.मी. तीर्थयात्रा गरेकोमा २०० कि.मी. नभई नहुने ठाउँमा रेल र मोटर प्रयोग गरेको र बाकी १३०० कि.मी. पैदलयात्रा गर्नुभएको रहेछ।

चैत्र ६ गते श्री महाबोधिविहारमा राती ७ देखि ६ बजेसम्म नेपालमा बुद्धधर्म अन्तर्गत वज्र्यान र थेरवाद परम्पराको धर्मचर्चा भयो। उहाँहरूको प्रश्न र जिज्ञासा साहै सूक्ष्म र गहन हुन्थ्यो। चैत्र ७ गते विहान जलपानपछि पुनः धर्मचर्चा भयो। बेलायत र अमरावती बौद्ध केन्द्रमा हुने बौद्ध गतिविधिबाटे जानकारी लिए। अहिलेसम्मको विचार आदान प्रदान र छलफलको आधारमा बेलायतमा बुद्धधर्म र धथानको बारेमा प्रवचन राखेको खण्डमा तानसेनबासीहरूलाई लाभ हुने मनमा कुरा खेल्यो र तुरुन्त मैले शाकयानन्द भन्तेलाई निवेदन गरे र उहाँले अनुभवि दिनुभएपछि मिक्कु सुचितोलाई ८ घते विहान

‘बेलायतमा बुद्धधर्म’ विषयमा र ६ गते ध्यान विषयमा प्रवचन दिनहुन अनुरोध गरें, उहाँले स्वीकृती जनाउनुभयो ।

चैत्र ८ गते श्री महाबोधिविहारमा विहान शीलप्रार्थना र बुद्धपूजाको साथै द.३० देखि ६.४५ बजे-सम्म बेलायतमा बुद्धधर्म विषयमा बडो रोचक ढंगबाट प्रवचन दिनुभयो । चैत्र ६ गते विहान सोही विहारमा बुद्धपूजापछि द.१५ देखि ६.१५ बजेसम्म ध्यानभावनाबारे गहन प्रवचन दिनुभएपछि उपस्थित सम्पूर्ण उपासक उपासिकाहरूले करिव आधा घण्टासम्म ध्यान अभ्यास गरेका थिए । सोही दिन भिक्षु सुचितोकी साथमा डा० नीक स्टक र म श्रीनगर डाँडापछाडिको जङ्गलमा गई ४ देखि ५.३० बजेसम्म ध्यान अभ्यास गर्ने कार्य भयो । रातो ६-८ बजेसम्म तानसेनदेखि काठमाण्डौसम्म पैदल जाने बाटोको निर्धारण गर्न नक्साग्राहाडि राखेर छलफल गर्न्यो । तानसेनबाट बगनास हुँदै देवगीर पुगी त्यहाँबाट डुम्कीबास तमासपुर कोन्दुवा मेघौली, हेटौंडा, भीमफेदी हुँदै काठमाण्डौ आनन्दकुटीविहार पुग्ने तय भयो । ठाउँ ठाउँमा ५ वटा चिठी लेखिदिनुका साथै ६ वटा विस्तृत नक्सा पनि उहाँहरूलाई दिए ।

चैत्र १० गते विहान १० देखि ११.१५ बजेसम्म श्री महाबोधिविहारबाट भीमसेनटोल, नारायणटोल, असनटोल, भगवतीटोल र टक्सार टोलहरूमा पिण्डपात्र लिई भिक्षाटन गर्नुभयो । महाचेत्यविहार टक्सारमा वहाँहरूले भोजन ग्रहण गर्नुभएपछि उपस्थित समूहलाई बुद्धधर्म सम्बन्धी संक्षिप्त उपदेश दिनुभयो । सो विहारबाट श्रीनगरडाँडा भएर गोर्खेकोट देउरालीसम्म पुगी हामीहरूले भिक्षु सुचितो र डा० नीकलाई विदाई गर्न्यो ।

बेलायत जस्तो विकसित र क्रिश्चियन देशमा पनि बौद्धविहार स्थापना परी बुद्धको आध्यात्मिक शिक्षा एवं ध्यान भावनाको प्रचार प्रसार गरी सरल जीवनयापन गरिराख्नुभएको अंगैज भिक्षु सुचितोको पैदल तीर्थाटनले हामी नेपाली बौद्धहरूले ठूलो प्रेरणा लिनुपरेको छ । बुद्धधर्मलाई खालि संद्वान्तिक रूपमा मात्र नभई व्यावहारिक जीवनमा पनि उतार्ने अभ्यास गरेर साँचो बौद्ध हनुपरेको छ । यदि यसतर्फ सोचिएन भने अब त्यो समय टाढा हुनेछैन, बुद्धको जन्मभूमि नेपालमा भन्दा पनि बेलायत र अमेरिकामा बौद्ध भिक्षु, अनगारिका र उपासक उपासिकाहरूको संख्या बढी हुनेछ । अहिले नै तुलना गर्ने हो भने पनि १५ वर्षाधिसम्म बेलायतमा १ विहार र ४ जना भिक्षु भएकोमा, आज विहार संख्या ६ र भिक्षु धामणेर संख्या ४० जना पूर्विकेको छ । हाल नेपालमा करिव भिक्षु एवं धामणेर संख्या १०० जनाको तुलनामा बेलायतको संख्यालाई उल्लेखनिय प्रगति मान्युपर्दछ । हुनत बौद्ध चिन्तनले संख्यात्मक बढिभन्दा गुणात्मक बढिलाई भहत्पूर्ण स्थान दिन्छ । जे होस्, आज बीसौ शताब्दीमा आएर पनि बेलायत जस्तो उच्च प्रतिव्यक्ति आय भएको मुलुकमा हुक्मको सुविधाभोगी जीवन यापन गरेको एक जना अंगैज, बौद्धधर्म, दर्शन र ध्यानबाट प्रभावित भई बौद्धभिक्षु भई नेपाल र मारतका बौद्ध तीर्थस्थलहरूको दुःख सही पैदल तीर्थयात्रा गर्नु प्रशंसनीय कार्य हुन गएको छ । अन्तमा उहाँहरूको काठमाण्डौ-सम्मको पैदल तीर्थबाबा र काठमाण्डौदेखि लण्डनसम्मको यात्रा चिना बिध्न बाधा सक्षम होस् भनी मङ्गल कामना गर्दछ ।

व्यभिचारको कर्मविपाक

-भिक्षु सुबोधानन्द

परस्त्रीमा आसक्त हुनु, पत्नीब्रत विनाश हुनु ।
जुन स्त्रीको स्वामीको चित्त पत्नीहेतु पीडन हुनु ॥

शत्रुको संख्या बृद्धि हुँदा, आफू हुन्छ सदा अशान्ति ।
सदा भयले व्याप्त हुन्छ, व्यभिचार गर्ने त्यो व्यक्ति ॥

अकर्मद्वारा रोग हुन्छ, गुप्त रोग भन्ने नहुने ।
शर्मले वैद्यको अगाडि, कुरा घुमाई भन्न खोज्ने ॥

परजनले, गर्ने निन्दा, दया नगरी केही पनि ।
रातौं दिन हृदय ताप, पोलिहाल्ने हेर यसरी ॥

ज्ञान-बुद्धि हीन गराई, स्त्रीरूप नै मनमा राखी ।
खानु-पिउनु त्याग गरी, धावा गरिरहने बानी ॥

काम-राग जाग्रत भई, यदाकदा नारी संकिंदा ।
सम्मत भाव हृदयमा, नाश भएर जान्छ सदा ॥

सुकर्मफल सबै नास्ति, कामले सदा महादुःखी ।
कुकर्म बृद्धि भई जान्छ, सुख-शान्ति विहीन भई ॥

परस्त्री भ्रष्ट गरिहाल्ने, त्यसको पनि संभवतः ।
पत्नी भ्रष्टले गृहलक्ष्मी, गृह नाश भएर जान्छ ॥

सम्भार हुन्न इन्द्रियका, गल्ली-गल्ली रातमा हिँड्छ ।
चोर अथवा व्यभिचारी, अरुले यस्तै भन्ने गर्छ ॥

पर-जनले समातेर, शास्ति दिई दुःख दिन्छ है ।
थानामा लगी दण्ड दिन्छ, बुझिहाल्नु निश्चय छ है ॥

घर्मज्ञानमा हीन चित्त, मृत्युपछि नरक जान्छ ।
त्यसैले यस्ता काम छोडी, तिर्यक्बाट बच्नुपर्छ ॥

अनुवादक-दिव्यरत्न तुलाधर

“बुद्धका उपदेशहरूलाई नियालिहेर्दा”

- सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ

आजभन्दा ज्ञाने २६०० वर्षपहिले नेपालको लुम्बिनीमा जन्मेका सिद्धार्थ गौतमले बुद्धत्व प्राप्त गरिसकेपछि प्राणीमात्रको हित, कल्याण र मुक्तिका साथै विश्वरात्मिको स्थापनाको लागि जुन शंखनाद गरे त्यो वर्तमान समयमा आएर पनि त्यतिकै लोकप्रिय र मानवताको लागि मार्गदर्शन बन्न पुगेको छ भन्नुमा सन्देह छैन। तसर्थ बुद्धका दिव्य स्वर्णिम उपदेशहरूलाई सरसरी नियालिहेर्दा आजसम्म पनि ती उपदेशहरू मानवताको लागि जीवन्त रूप दिन सक्षम छन्।

हामी मानव कुनै न कुनै धर्मका अनुयायी हुन्छौं। जनजाति, भाषा र रहनसहन एवं सांस्कृतिक परम्परा अनुसार विभिन्न व्यक्ति विभिन्न प्रकारका धर्म गर्दछन्। धर्मबाट नै सबैको उन्नति र भलाइ हुन्छ। हुन पनि हामी जुन धर्म गर्छौं, त्यो आपनो स्वार्थको लागि मात्र होइन। जसले आपनो एकलौटी स्वार्थीयनाको लागि धर्म गर्छ त्यो उनको आडम्बरीयन हो। यहाँ धर्म गर्नु भन्दैमा भन्दिर गएर ईश्वरको पूजापाठ गर्नुमात्र भन्न खोजिएको पनि होइन। हामीले कुनै पनि काम बहुजन हित र भलाइको लागि गर्नुपर्दछ जसबाट आफूलाई र अरुलाई पनि सन्तोष अनि सुख मिलोस्। समष्टिरूपमा भन्ने हो भने सम्पूर्ण विश्वमानव अनि प्राणी एवं पृथ्वीकै समेत संरक्षण र हितको लागि धर्म वा कार्य गर्नुपर्दछ। तसर्थ बुद्धले बुद्धत्व प्राप्त गरेपछि दिनुभएको उपदेश पनि यही हो कि “बहुजन हितको लागि, बहुजन सुखको लागि, विश्वमायि दयाको

लागि, देव, मनुष्यहरूको हित र सुखको लागि धर्म गर”। यो नै भगवान् बुद्धको पहिलो उपदेश हो।

संसार अनित्य छ, संसारमा सबै मानिस एकै खालका कोही छैनन्। सबै आ-आपनै प्रकृति अनि स्वभावका छन्। तोमध्ये प्रायः सबै मानिसहरू अरुको दोष र खोटहरूमात्र देखदछन्। कुनै पनि कुरा होस् या जगडा होस् आफूले भनेका, गरेका कुराहरूमात्र राख्नौ एवं सत्य ठान्दछन् र अरुले भनेका गरेका कुरालाई खिस्सी गर्ने तथा अनेकन दोष लचाउन थाल्दछन्। आफू दोषी भएता पनि अनेकन जालझेल गरी अरुलाई दोषी तुल्याउन खोजदछन्। आपनो भूल भएता पनि समाजको अगाडि सज्जन हुन अरु सीधा सादा निर्धारिताई दोषी बनाउन पछि पर्देन्। यो कुरा असल होइन। यदि मानिस बुद्धिमान् र विवेकशील हो भने पहिले आफूलाई आफैले राघरी परीक्षा लिनुपर्दछ। आपनो स्वभाव र आफूले गरेका कार्यलाई आफैले सिहावलोकन गर्नुपर्दछ तबमात्र अरुको बारेमा कुरा गर्नुपर्दछ। त्यसकारण “बिनसित्ते मा अरुको दोष केलाउनु भन्दापूर्व नै आपनो दोषलाई खोजेर स्वीकार्नु सबैभन्दा असल हुनेछ।”

लोभ, मोह अनि तृष्णा नै मानिसको सबैभन्दा ठूलो शत्रु हो। जब मानिसमा लोभ, मोह र तृष्णा बढ्छ, उसको मनमा अनेक कुराहरू खेलिन थाल्छ र उसले आपनो मनलाई नियन्त्रणमा राख्न सक्दैन। ऊ आपनो इच्छा एवं आहाना पूरा गर्न जे पनि गर्न तयार हुन्छ। अनि ऊ सन्मार्गबाट कुमार्गतर्फ लम्किन पुग्दछ यद्यपि

जोम, मोह र तृष्णा नभएमा मानिसलाई शान्ति प्राप्त भइरहन्छ । ऊ कहिल्ये दुःखी हुँदैन । उसले अपनाएको सज्जन बाटो कहिल्ये मेटिन सबैदैन ।

जब मानिसको मनमा क्रोध उत्पन्न हुँच त्यसबेला उसको आँखाले केही पनि देखदैन । ऊ दृश्यहीन हुन पुग्दछ र जे पायो त्यही भन्न र गर्ने पुग्दछ । के गर्नु हुँच, के गर्नु हुँदैन भन्ने मनमा ज्ञानको भावना पनि अदृश्य भइदिन्छ जसले गर्दा ऊ अत्याचार र अन्याय गर्न समेत पछि पद्देन यथार्थरूपमा भन्ने हो भने क्रोधले न आफूलाई फाइदा हुँच न त अरुलाई नै । आकोसभावनालाई त्यागेर कुनै पनि बेला आपनो मनलाई नियन्त्रण गरी कुनै पनि समस्याको समाधान गर्न सकिन्छ । तसर्थ बुद्धका उपदेशमध्ये यो पनि एक हो “क्रोधलाई अक्रोधले, खराबलाई असलले, कंचुसलाई दानले र झूठोलाई सत्यले जित्युपर्दछ ।” कुनै पनि मानिस जन्मदेवेखि महान् वा चाण्डाल हुँदैन । त्यो त पछि उसको स्वभाव, चालचलन, बातावरण अनि परिस्थितिले बनाउँछ । यदि उसले रात्रो आचरणलाई अङ्गालयो भन्ने ऊ पक्के पनि विद्वान् वा महान् बन्नेछ । कतै उसले कुमार्गलाई ने अङ्गालने प्रयत्न गर्छ भने ऊ अपराधी र मानवको सट्टा दानब पनि बन्न सबैदछ । जीवनमा बाँचलाई मानिसले जतिसुकै संघर्ष गर्नुपरेता पनि सत्य र न्यायको पक्षमा ऊ हिँड्दछ भने उसले आखिरमा विजय नै प्राप्त गर्दछ । जीत पनि उसके हुँच । यसर्थ “जन्मले मात्रै चाण्डाल हुँदैन, न त जन्मले कोही ब्राह्मण नै हुँच, कर्मले नै मानिस चाण्डाल हुँच र कर्मले नै ब्राह्मण ।” वास्तवमा मानिसले जुन कर्म गर्छ या सभ्य असभ्य यसे कार्यबाट उसलाई चाण्डाल वा विद्वान्को पदबी मिल्दछ ।

मानिसमा प्रतिशोधको भावना हुनुहुँदैन । उसले त मलाई यसो गरे भने ममाव के कम अर्थात् तेभन्ना म के

मन्ने भावनालाई निर्मूल पार्न सकेको खण्डमा उसले कुनै पनि समस्यालाई सजिलैसित समाधान गर्न सक्नेछ । तसर्थ “वैरले वैरभाव शान्त हुँदैन मैत्रीले नै वैरभाव शान्त हुँच ।” हुन पनि मनमा जति वैरभाव र प्रतिशोधको भाव जागूत हुँच त्यति त्यति उसमा अशान्त र अनेक कुराहरू मनमा गुम्सिरहन्छ । कुनै पनि कार्य मैत्रीभावले गरेमा त्यसको शान्तिपूर्ण समाधान हुन जान्छ र उसको मनमा कुनै पनि कुराहरू बाकी रहन्न र मन स्वरूप हुँच । “सर्वै मनुष्यले आफ्नो प्रकृति, कर्म र विश्वास अतुसार सद्गुणको जरैसम्म पुगी त्यसमा लाग्नुपर्दछ ।” प्रस्तुत कथन पनि ज्यादै मानवताको लागि समसामयिक ढंगबाट अभिप्रेरित गरउने मार्गदर्शन साक्षित सिद्ध छ । मानिसमा आ-आपनो स्वभाव, उसका कर्म इनि विश्वासका प्राधारमा सद्गुणको गहिन्याइसम्म पुग्न सफल भएको खण्डमा उसले आपनो जीवनको वास्तविकतालाई चिन्ने अवसर पाउनेछ ।

यस अर्थले शान्तिका हिमायती बुद्धका कुनै पनि उपदेशलाई मानवताको विकासका निम्नि प्रेरणादायी बन्न सकेको वा सक्ने सर्वविदितै छ । बुद्धका मुलभूत उपदेशहरू हिसा नगर, चोरी नगर र झूठो नबोल आदिलाई हामीले व्यवहारमा पालना गर्न सक्यो भने नै निश्चय पनि हामी सुखी बन्नेछौं । कुनै पनि उपदेशलाई बुद्ध स्वयंले छरुलाई भन्नुभन्दापूर्व आफैले त्यसको अनुसरण गरेर दिएको हुँदा बुद्ध सिद्धान्तवादीभाव नभई व्यवहारवादी पनि हुनुहुँच । उनले व्यावहारिक पक्षलाई उकास्न, मानवताको उत्थान अनि विश्वको सुन्दर भविष्यको निर्माण गर्न ती उपदेशहरू दिनुभएको हो । तसर्थ भगवान् बुद्ध भन्नुहुँच, “मेरो धर्म एक ढुंगा हो, जुन मवसागर (दुःख रूपी संसार) पार गर्नको लागि हो, पार गरिसकेपछि बोकोराहनलाई होइन ।” बुद्धको प्रज्ञा महासागर ज्ञे विशाल छ । उनको

भावना र करणाले भरिपूर्ण छ । आज बुद्धका उपदेशहरू विभिन्न भाषाबाट पाँच हजारसंदा बढी ग्रन्थहरूमा प्रकाशित भएको छ । पच्चीस सयसंदा बढी दीर्घ बर्षहरूमा संरक्षित भएर हामीलाई प्राप्त हुन आएको छ । ती बुद्धधर्मका ग्रन्थहरू संसारका कुना काण्चामा समेत फैलिन सफल भएको छ । बुद्धलाई र उनका उपदेशलाई विश्वले चिनिसकेका र बुद्धिसकेका छन् । बुद्ध आज एशियाका मात्र

तारा नभई विश्वकं तारा हुन् । यदि उहाँले देखाउनु भएको मार्ग अनुसार विश्व अगाडि बढेको खण्डमा मानिसको भविष्य सुन्दर हुनेछ । तसर्थ बुद्धका अनुकरणीय प्रेरणादायी उपदेशहरूलाई चिन्तनमनन गरी त्यसको बास्तविक रूपलाई ध्यावहारिक पक्षमा समाजको अगाडि ढालन सकेमा जीवनमा सुख र शान्तिले सधैं बास गर्नेछ भन्नुमा कुनै शंका छैन । □

[English Language]

Meditation For Poorer

-Narendra Maharjan
Salinchhen, Lalitpur

Sit in comfort
with crossed legs
right hand on left
with closed eyes
relax all limbs
and all members of body.
Stop letting the mind go
elsewhere as it wills
make mind steady and firm
only on your abdomen
of rising and falling.
When you breath in
make mentle note of "rising"
and at the time of breathing out
its the same note of "falling" of
abdomen.
Try not to expand and contract the
abdomen.

let it function as it works naturally
it should not be forgotten, but noted.
"rising. . . falling. . . rising. . . falling"
continiously.

While meditating,
if comes a thought of any desire,
anger or evil
note mentally a thought is coming then
and do the same not when feeling
pain, ache and numbness.

Try thus
with mindfulness for days six or seven
the result you feel will be heaven.
Then if you are of memory
it helps to erase the poorness
and also brings
from unhappyness to happyness
from discontent to contentment.

नेपालय बौद्ध धलंया संक्षिप्त रूपरेखा

□ पूर्णकाजी ताम्राकार

विश्वय बौद्धत्यसिकं अपो ल्याखय् क्रिश्चयन व मुस्मांत दु । अथे जूसां थौया परिस्थितिइ बौद्धत्य ल्याः न्हिया न्हितं तचो गति अप्वयावनाच्चंगु खनेदु । थुकिया मुख्य हेतु खः, बौद्ध धलमय् अन्धविश्वास व अन्धभक्तियात आय् मदयाः मनूमात्रया निर्ति अथ धलं बहुजन हिताय बहुजन सुखाय जुयेगु नाप नाप आदि, मध्ये व अन्ततक ईव्यः व कुलांयात ल्वयेक वैज्ञानिक हेतुबाद जूगुलि । सत्त्व प्राणी व जगत्तोदार, हित व कल्याण जुइगु अथ मनू धलंया ऋम अथहे तालं प्रचार प्रसार जुजुं च्चव्यहारः वनां च्चवन धाःसा निकट भविष्यय् थुकि फुक्क मेगु धलंयात श्याकाः दक्षिणय् च्चव्यया आय् काये फइगु आपालं सम्भावना निश्चित खनेदु । क्रिश्चयन व मुस्मांत ल्याखय् अप्वः दुसां विश्वविल्यात धुरन्धर प्रकाण्ड विद्वानुपिसं थुकियात प्रमुख आय्, न्हापांगु ग्राहृता व मान्यता वियाच्याच्चंगु आधारय् थुक्तं हिम्मत यानाः दावी साथ धाये कुगु खः ।

अतिकं दुःख ताये माःगु खं ला अथहे खः कि त्वा-देवा अव्य मत मखः धइथे थुकी विश्वशान्तिया महामन्त्र दुविना च्चंगु तायेकाः स्वदेशीतसेजक मखु विदेशीतसे न नालाह्याच्चंगु अथ मनू धलंयात यःगु हे उद्भवयाय् नेपालय्, गतं अथ धलं विश्वय् हे न्यनावन, उचितयाय् मदयाः कुदृष्टि स्वकाः अवहेनना व दुर्ध्यवहार थौतकं जुयां च्चवन तिनि । उर्कि हे ला खः नि अभूतपूर्व कथं प्रचण्ड च्चका (विरोध) जूसां सम्बिधानय् शेत्ताः पहलं दाउपेच

लगय् यानाः निरंकुश पञ्चायती ई तोताः न्हापा गबले मज्जूनि कथं व आः हानं लिपा नं गबले मज्जुइ कथं थौयात भूसीदयेक छलकपट्टपूर्ण षड्यन्त्र रचय् यानाः गनं हे विश्वया कुं कुनामय् मज्जूनिकथं बलजफ्ति हिन्दू सम्ब-धानिक राजतन्त्रात्मक अधिराज्य धकाः नेपाःया सम्बिधान घोषणा जुल । लज्जापुगु खं ध्यां व्याःगु मखु कि विभिन्न राष्ट्रं उलिमछि अनुदान स्वरूप आर्थिक ग्वाहालि वःगु दुसां विश्वय महामानवया विभूषणं छायेपातःहासिगु बूथायया अवस्था ला सुं छह्य पर्यटकया न्हाःने अव्ये मल्वयेक दुरावस्थाय् लानाच्चंगु थौतक श्रीसं विकास यानाः सुधार व उद्धार यानाः क्यने भक्तुनि । थुकियात विकास व उक्तति यायेगु अःपिनिके सामर्थ्य मदुगु छखेति, कतकं याये धाःसां श्रीसं न याके फु, न त कतकं बिउगु आर्थिक अनुदान सदुरयोग हे यायेफु ।

जि छह्य जन्म जातं बौद्ध खयाः नं बौद्ध धलंया छक्ति सामान्य ज्ञानतक मदुह्य नेवा खः । अक्ष मठाला-पुगु खं धाये माल धाःसा जि छह्य हिन्दुस्तानी नागरिक मखुसां हिन्दू हे खः छाये धाःसां जितः हिन्दू धायेकेगुली गर्व ताःहा नेपाल सरकारया कर्मचारीं जनसंलया काःव-बलय् जिगु धलं मन्यसे सुतुक्क हिन्दू यानायंकूगु दु । झेल्ला यानाः हिन्दू प्रमाणित याःसां थौला जि धाये हे थः थम्हं थःगु दुनुगलनिसे चायेकाः, थुयेकाः अले ययेकाः जक सगर्व बौद्ध जुयाच्चनागु दु ।

विश्वय निथी बौद्ध धलं न्यनाच्चंगु दु । बर्मा श्रीलंका, थाइलैण्ड, कम्बोडिया, लावस व भियतनाम

इत्यादि थासय् विस्तारित जुयाच्चंगु धलंयात थेरवाद धाइ । अनंति नेपाल, चीन, मङ्गोलिया व जापान आदि देशय् न्यनाच्चंगु धलंयात महायान धाइगु जुल । बौद्ध धलया आपालं कचा मचा दया: हीनयान, महायान, वज्रयान, प्रत्येकयान, मन्त्रयान, तन्त्रयान इत्यादि विभिन्न यानय् ब्वयलातःगु दुसां नेपालय् विशेष यानाः न्हापाला निथी जक बौद्ध धलं स्थापित जुयाच्चंगु खनेदु, गये कि थव निथिकं छगू है महायानी धलं जुयाः न नेपाःया गुर्जुधलं व संदेशया लामाधलं धकाः द्यागलं च्वनावयाच्चंगु दु । छखे सुयातं कने मजिउ, सुयातं क्यने मजिउ धकाः गुहा व गोप्य यानातये मा:गु भाःपा वयाच्चंगुलियानाः नेपालं पिनेयागु ला खे हे मदु, नेपाः दुने हे न तुंथिइ कुनातःम्ह व्यां थे गुर्जुधलं विस्तृत व व्यापक जुये मफु मेखे धाःसा लामाधलं संदेश्यकभन्न राष्ट्रिय धलं घोषित जुयाच्चंगु ला खहे खत, अनंति हानं संय् लामातसें मछाः मजुसे न्हाया सां न्हाम्हेसिकें चन्दा सहयोग महायाः न उखे थुखे विभिन्न देशय् थःपिनिगु पहचह लसिवयेक धयाङ्ग, झोखाङ्गः व गुम्बा आदि देगः दयेकाः उसिमचासे मदिकक कुतः यानावयाच्चंगुलियानाः इपि लामाजुपि गुर्जुपिसिकं छु अप्यो मात्राय् थःपिनिगु लामाधलं प्रचार प्रसार यायेगुली सफल जुल धायेमाः ।

चीन व जापानय् थव धलं विकास व उन्नतिया उच्च शिखरय् थ्यनाः तसकं बालाक पनपय् जुयाच्चंगु दु । अथेला अन निथासं न्हापा है न इमिगु तालयागु छसी कथं कन्कुशिएन व सिटो धाःगु स्थानीय धलं मदुगु नं मखु । अन निथासं झीथासं वंगु महायानी बौद्ध धलया माध्यमं इमिसं उलिमछि ज्याये तःजिकक च्वथ्यकं जियेके व मिके फु धाःसा झीथायजक मजीगु व मफइगु छुं कारण मदु । चीनय् ला यलयाम्ह शावय अरनिको नेपाःमि प्रसिद्ध

कलाकारं अनयाम्ह बाछाः कुबलाइ खांया पालय् बनाः विश्वविख्यात द्वाइट पागोडा धाःगु अतिकं कलापूर्णगु देगः दनाः नेपाःया नां तःगु तसकं पुलांगु ऐतिहासिक घटना है जुल ।

नेपालय् लिपातिनि थेरवादी मिक्षुपिनिपाखे स्वंगूगु बौद्धधल थेरवाद दुहाँ वल । अन्धविश्वास मदया: अनोश्वरवादी व अनात्मवादी जुयाः थव धलमय आपालं वैज्ञानिकता दुगुर्लि ग्राहा जुयाः थव धलमं ननानं नेपालय् व्यापक प्रभुत्व जमय् यानाहल धायेमाः । कथह [थे] उकुन्हृतिनि मत्यवं मदुहा महास्थविर डा० अमृता-नन्दया थःगु मिक्षु जिउतामर दिपाः मदुगु अतुल-नीय मिकुतलं तथा धर्मकीति महाबिहारयाम्ह न्हू कथं ध्वाथुइक बाखं कनाः प्रभावित याये फुम्ह अतिकं लोकं द्वा:म्ह अनगारिका धस्मवतीया धार्मिक सक्रियता व गति-विधि यानाः थव थेरवाद धलमं थःगु विदेशी धलं अध्यय-नया भरय नेपालय् प्रचलितगु धलंया सदगुणपूर्ण पक्षया सम्बन्धय् छुं छफुति थःगु सारगम्भित न्वचुइ उल्लेख मयासे नेपाः तोताः खालि न्हाबलें उखें थुखेंयागु उपमा व दसुया रूपय् चर्चा याइगु कुतः जूगु खने दुगुर्लि न्हापां नेपाःदेया चाय् ल्वयेक हाकाये मफुसां लिपा कथहनं थव स्वंगूगु धलं नं थन सन्तोषपूर्वक हिया हिथं द्वासासां प्रचार जुया-बल । नेपाःया बौद्ध साहित्य व वाङ्मय दिवंगत जुया बिज्ञाहा डा० अमृतानन्दजुयात दकसिबय् च्वय्यागु श्रेय बिउसा मिसाकथंया निगुगु श्रेय गुरुसां धस्मवतीयात मविसे मगाः ।

थुखे बौद्ध धर्मविलम्बीपि इलय् सतर्क जुयाः छधी छपांय जुयेगु मिकुतःया शुख्वात जुल । थुकिया लिचो-कथं बौद्ध धार्मिक दृष्टि नेपालय् दकसिबय् प्रख्यातगु बौद्ध संस्था धर्मोदयसमाय् तःधं पद समेत बियाः थेरवादी

पिनिपाखे गुर्जु व लामाजुपित नं दुथ्याकाहल । लामाजु
पिनिगु ला खे हे मडु, गुर्जुपिनिगु तर्फ गुहा व गोध्य मापा
तःगु दीक्षान्त धलं नं सकस्यां न्हाःने बुलुहु उलाश्यनेगु
नाप नारं प्रचार याना हयेगु भिज्या जुल ।

स्वयम्भू महाचंत्र्य पवित्र स्थानय् आपालं व ग्रनेकं
प्रशंसनीय व उलेखनीय ज्याखे तिथ्यके धुंकूगु धार्मिकं
संस्था स्वयम्भू विकास मण्डलपाखे लय् लय् पुन्हो पत्तिकं
आसंथासय् थुगु विषये तसकं ज्ञान दुषि विद्वान् पिनिपाखे
धार्मिक मिखां अधिकं महत्वपूर्णगु भाषण व प्रबचन विषये.
केगु गोष्ठीया सुव्यवस्था जुयावल, गुगु गोष्ठी पाठकपित
न्हापा न्हापा जुयावंथे अन्धविश्वास व अन्धमत्किं जाःगु
असम्भवगु, अद्भूत व चमत्कारपूर्ण जन्ममन्त्रया फल वइ
मखु । बरु वेकःपिन्त युकी थौकन्हय् ई व्यःयात लोगु
सद्गुण, सदाचार व सच्चरित्र इत्यादि ब्वलनिगु वैज्ञानिक
शिक्षाजक प्राप्त जुइ । नेपालय् न्हापांनिसें आःतक
प्रचलित जुयां चवंगु वज्र्यान बौद्ध धर्मय् दुगु जन्ममन्त्र-

यात प्रतीकया रूपय् जक मान्यता विया थुकीया जःखः,
फुसे, ववये, द्योने, तःले, सकभनं दुथ्यक दुवालास्वयाः
कुणावक अनुसन्धानामक अध्ययन व चिन्तन बनन यानाः
थुकीया वैज्ञानिकतां जाःगु निचोड पाठकपिनि न्हाःने उलाः
वव्यादियेगु भिकुतः जुयेमाल ।

थौयात झी स्वथिकं बौद्धमार्गीपि छधी छपाँय्
जुयाः जानाः झीगु बौद्ध शिक्षाया माध्यम ब्वाःजु मलिसे
अबुजु लिनाः झीगु झीत्वया महिमा व महत्व पूवकं
महसियेकाः कतःयागुजक नक्कल मयासे झीगु सक्कलिगु
झीत्वं विलिविलि जाःगु मांसाय्, आखः, सम्बत् आदि
नाप नापं चव न्हाथनाः लिपा दथावःगु व वैगु सद्गुण नं
फुकं मुनाः झीगु पहचहयात ल्वयेक व छिक झीसं झीगु
झीत्वं आत्मसात् यानाः नालाकयाः छ्यलायकेगु झीगु
मुख्य कर्तव्य जुये माल । थुकयं नेपालय् न्हापा थे हे झीगु
बौद्ध धलंया पुनरुत्थान व पुनरुद्धार जुयावंगु भिगु
लक्षण व उज्जवलमय भविष्य नालेमाल ।

च्यानाच्वंगु मत

--अमृतमान शावय
इतुम्बहाः, ये ।

भगवान्या न्हाःने थजु
कय् वयेवं सीफु व अवश्य ।

सकसिनं च्यानाच्वंगु मत खं
भगवान्या न्हाःने च्वंगु मत
ध्यः चिकं फुनाः सीफु
सी त्यंगु मतयात भगवानं नं
च्याकाः तयातये फैमखु
उर्कि थःत थम्हं च्याकेत स्वयेमाः ।

सकसिनं च्यानाच्वंगु मत खं
च्याकेसाथं छकोलं मच्याः व
मत च्याइ बुलुहु बुलुहु
ध्यः चिकंयात मि क्वाकाहइ
अले तिनि व मत बुलुहु बुलुहु
तप्वाः जुजुः वइ ।

सकसिनं च्यानाच्वंगु मत खं
ध्यः चिकं दयेक दयेकं नं सीफु व

बुद्ध-शासन

□ जुजुरत्न शावय

परियति सद्गम्पालक

भगवान् गौतम बुद्धं बोधिसत्त्व धायेकाः जन्म
जन्मान्तरनिसे अतिकं कठिनगु पारमी धर्म पुरय्यानाः थव
लोकचक्र्य तत्तःमतः वयंकाः दुःख जुइकाच्चर्विं प्राणीपिन्त
उद्धार यायेगु नीति कयाः लोप जुयावने ध्रुक्गु बुद्धशासन
हाकनं प्रतिष्ठित यानाच्चिज्यात । यदि गौतम बुद्धया
प्राणीपिन्त उद्धार यायेगु आकंक्षा भद्रगु जूसा दीपकर
तथागतया शासनकालय हे दुःख मुक्त जुयाः निर्वाणगामी
ज्वीध्रुकीगु खः । बुद्ध जुइहु व्यक्तिथ थः बुद्ध जुइत निम्न
स्वंगु लक्ष्य कयाः पारमी धर्म पुरय्यानाच्चिज्याइ ।

- १) बुद्धो-बोधेयं— जि बुद्ध जुयाः मेपिन्तनं बोध याये ।
- २) मुतो-मोचेयं— जि मुक्त जुयाः मेपिन्तनं मुक्त याये ।
- ३) तिन्नो-तारेयं— जि तरय जुयाः मेपिन्त नं तरय
याये ।

भगवान् बुद्धया उक्त स्वंगु संकल्प पूर्ण यायेत
बुद्धं थः थम्हंजक पूर्ण यानां मगाः । थुगु शासन चिर-
स्थायी यायेत बुद्धशासनया धःचाः जुयाच्चर्विं भिक्षु,
भिक्षुणी, उपासक व उपासिकापिसं बुद्धशासनयात गोरव
तयाः शासनयात जीवनय् छ्यलायकेफःसा तिनि बुद्ध-
शासन चिरस्थायी जुइगु जुयाच्चवन । यदि शासन प्रचार
जक जुयाः शासनयात गोरव मतल धाःसा शासनयात
परिहानि जुइगु जुयाच्चवन । भगवान् बुद्धं धेबिज्याःगु दु ।

“विनयो नाम सासनस्स द्वायु” अर्थात् गुम्ह व्यक्ति विनय
(शीलसदाचार) यात पालन यानावं यंकाच्चवनी उगु अव-
स्थायतक शासनया द्वायु प्रतिष्ठित जुयाच्चंगु ज्वी ।

बुद्धशासन धंगु मुख्यतयाः मानवजीवन सुखां
लाकेत व सार्थक यायेत, हित व कल्याण यायेत खः ।
उक्ति ज्ञीपि बसपोलया शासन दुगु युग्म जन्म जुयाः जीव-
नया उत्तरोत्तर वृद्धि यानाः शुद्ध रूपं धर्म पालन याना-
यंकल धाःसा बुद्धशासनकालय जन्म जुयागु सारपूर्ण
जुइकाकाये फड्गु जुयाच्चवन ।

गुह्य व्यक्ति बुद्धशासनयात चिरस्थायी यायेगु व
थःगु जीवनय् कुशल संप्रह यायेगुली कुतः याइ वयागु
जीवन दुःखरूपो भवसागरं छुतय जुञ्जुं वनी । अन्यथा
बुद्धशासन लोप जुइध्रुकाः ज्ञीसं चिरत्नया नां कायेगु तकं
हुलंभ जुइकाच्चने मालीगु जुयाच्चवन । उगु अवस्थाय ज्ञीगु
संस्कार झन् झन् अन्धकारय दुबय जुञ्जुं वनावं चवनीगु
जुयाच्चवनी ।

बुद्धशासन धयागु शील, समाधि व प्रज्ञा आचरण
खः । युक्तियात त्रिविध शासन धाइ । थुगु त्रिविध शासन-
यात पालन याइहु व्यक्तियात बुद्धशासन चिरस्थायी
याइहु धाइ । गुलि गुलि त्रिविध शासन पालन याइपि
व्यक्तिर्पि दइ उलि हे बुद्धशासन वृद्धि जुञ्जुं वनी गुलि
गुलि शासनयात गोरव मतसे, पालन मयाइपि दयावइ
उलि हे शासन लोप जुयाच्चवनी धकाः सीकेमाः ।

आः त्रिविध शासनयात संक्षिप्तं सीकेगु कुतः
याये । शील धयागु मनुष्यविनिगु जीवनय् तिसा समान
खः । शीलं परिपूर्णहु व्यक्ति छुं नं भयं यानाच्चवने

मालीमखु । शील, शरीर व वचन सुशिक्षित जुइक कुशल धर्मया लिधंसा जुइगु व शरण स्थल जुइगु जुयाच्चवन । शील फुकं भिगु धर्मया हा खः, मा खः । छ्यं मदुगु शरीरया अस्तित्व मदु थे शील मदुगु गुण-धर्मया अस्तित्व होन जुइगु जुयाच्चवन ।

समाधि धंगु चित एकाग्रता जुइगुयात धाइगु खः । चित एकाग्रता जबीगु निथी प्रकारं दु-कुशल क्षेव व अकुशल क्षेव । कुशल क्षेवय् एकाग्र जूगु चित्तयात सम्यक् समाधि धाइ । शील मदुहा व्यक्तिया समाधि सम्यक् समाधिया ज्वीकेमखु । शीलं परिपूर्णहा व्यक्तिया सम्यक् समाधियात बांलाक थुइके फुहा ज्वी । उम्ह व्यक्तियांक समययात जागरूक जुयाः चायेकायके फुम्ह जुइ । युक्तियात ध्यानभावना धाइ । भावना याइम्ह व्यक्तिया गुगु गुगु आलम्बनयात चायेकाच्चवनो उगु आलम्बन सत्यतां परिपूर्णगु जुइमाः । युक्तयं सत्यतां पूर्णगु समाधियात गुलि फु उलि हे ताहाक्यक चायेकाच्चवनेमाः । युज्याःगु अवस्थाय् कल्पना धंगु भ्याः भतिचा हे मदुगु जुइमाः । युक्तियात हे सम्यक् समाधि धाइ ।

समाधिया माध्यमं चित्तं अनुभव याइगु यथार्थं ज्ञानयात हे प्रज्ञा धाइ । प्रज्ञायात यक्षवं अर्थय् छ्यले ज्यू । अन्यनातयागु, युइकातयागु, सीकातयागुयात थःगु जीवनय् माः कथं छ्यलायंके सय्केगुयात नं प्रज्ञा धाइ । अये हे न्हू न्हूगू ज्या सयेकेगु न्हून्हूगू सामान आविष्कार याये व न्हून्हूगू विचारं छुं ज्या यायेगुयात नं प्रज्ञा धाइ तर युक्तियात लौकिक प्रज्ञा धाइ । लौकिक प्रज्ञां सांसारिक दुःखं मुक्त जुइफ़मखु । दुःख मयःपि निर्वाण वनेगु इच्छा याइपि व्यक्तिपिसं लोकोत्तर प्रज्ञायात थुइकाः जीवनय् छ्यलायंकेमाः । युक्तियात भावनामय प्रज्ञा धाइ । लोकोत्तर प्रज्ञा धंगु बुद्धशासन दयाच्चंगु अवस्थाय् जक प्रति-

षित जुयाच्चवनी । उकि समययात हासीकाः भावनामय प्रज्ञा बृद्धि यानायंकीहा सधुरुखया जीवन सुपाचं पिहांवःगु चन्द्रमाथे निर्मल जुजुं वनी । युज्याःहा व्यक्तियात क्रमशः बुद्धशासनया मूलमार्ग व फल जुयाच्चंगु लोतापति सकृदागामी, अनागामी व अरहन्तमार्ग व फल छसीकव प्राप्त जुजुं वनी । अन्तस बुद्धशासनया मूललक्ष्य जुयाच्चंगु निर्वाणमार्गय् अन्यनाः दुःखं मुक्त जुइ ।

च्वयेत स्वये

-राजीव श्रेष्ठ

बानेश्वर

जि थम्हं थःत म्हमसियाच्चवना
थःगु भाय् थःगु दे ल्वःमंकाच्चवना
लुम्बिनी, कपिलवस्तु व बुद्धया वाखं
कीत स्वये, बुलुहुं जि थुयावल
जिगु भाषां आः च्वयेत स्वये ।

बांबांलाःगु थी थी स्वां
भभःधाःगु थव क्यवचा
ह्वयेकेत स्वये जि स्वां हानं
नस्वाःगु नं दुगु स्वां हयाः ।

आः भन भभः धायेकेत स्वये
उकि थव क्यवया स्वां हयाः
स्वांमाः हने, बुद्धया इतिहास लुमंकाः
स्वांयापुत्रीया लसता नं
जि च्वयेत स्वये ।

तथागतया उत्तम भावना

□ सिद्धिरत्न धूसः

शाकर्यसिंह मगवान् बुद्धं वियाविज्याःगु उपदेश
न्यैःयं हे लुमंकु लुमंकुं हे वसपोल बुद्धयात अभिवादन
यायेगु अभिलाषा उत्पन्न उवीगु मनुष्यमात्रया स्वभाव
खः।

अन्तु वस्पोल बुद्धं थः शिष्य मिक्षु-मिक्षुणी व
उपासक-उपासिकापिन्त थ्व शून्यगु पञ्चःजकगु शरीरं
मुक्त यानाविज्यायेत ब्रह्मविहार भावनाया उपदेश याना-
विज्यात । मिक्षु-मिक्षुणी व उपासक-उपासिकार्पि !
आम छिमिगु शरीर पञ्च धातुपाखें ब्रह्म जुयाच्चंगु
शरीर खः । आम शरीर खालिगु झंगः मदुगु पञ्जः खः
धकाः सिइका कायेगु स्व । पञ्चधानु धायेवलय चा(पृथ्वी)
लः (जल) मि (अग्नि) फय (वायु) व आकाश खः ।
थ न्याता मिलय जुयाः दयाच्चंगु झीगु शरीर खः ।

पृथ्वी तसकं तगो तब्या नं जू । अथेसां पृथ्वीं
यःतःगुबलैं तःधं धकाः मतिइ मतसे झी सक्सितं क्षमा
यानावयनावयाच्चंगु दु । गथेकि व पृथ्वीयात झी
प्राणीपिन्सं थःपिनि फोरगु मल मूवादि व्वंकावयाच्चंगा
अप्स पृथ्वीयात गा:महुयाः जिल ला पालां जिल ला स्यंका:
नाश याना: न्हुया वयाच्चंगु दु । अथे यानावःसां व पृथ्वीं
झीत छसः बोध्यूगु मदु महुतु वागु मदु । बहु करुणा तया:
क्षमा याना: सह यानावयाच्चंगु दु । उलिजक मखु झी
प्राणीमावयात नये त्वनेगुनिसे च्वनेगु थायवायसम
पुरय्याना: सहयोग वियावयाच्चंगु दु । उकि व पृथ्वीं
बेतुं झी प्राणीपिन्सं नं सकल प्राणीपिन्त थः भाःपा
करुणा तया: क्षमायाये स्यकेमा:गु दु ।

लखं नं उलि हे झीत सहयोग यानावया च्चंगु दु ।
लःयात नं झीसं छु जक मयानागु दु । लःयातनं झीसं
यःपिनि फोहर मैलगु छिति थाःगु मह सिलागु दु ।
उकि पति, कापः व लं हियागु दु तर व लखं गुबलैं
नं झीत बेकोगु मिखां स्वःगु मदु अखःबत व लखं
झीत शुद्ध यायेत खोल्हकाः लः त्वंकाः प्राणीमावयात
जीवित याना: सहयोग वियाच्चंगु दु, मैत्रीभाव तयाच्चंगु
दु । वर्थेतुं झी प्राणीपिन्सं नं सकल प्राणीनापं मैत्रीभाव
तया: मिलय चलय जुयाः च्वने स्यके माःगु दु ।

मियात नं झीसं छुजक मयानागु दु । मि झीसं
हरेक गन्ध नवःगु बस्तुत च्याकाच्चंगु दु तर व मि नं
झीत गुबलैं बांमलाःगु दृष्टि स्वःगु मदु अखःबत व मि
झीत नये त्वनेगु बुकेत खाहालि वियावयाच्चंगु दु ।
चिकुम्हसित मि पंकाः बवाःजः वियाः सेवा यानावयाच्चंगु
दु । उलिजक मखु सु प्राणीपिन्सं पाप यानावःगु पाप
यात नं च्याकाः दाहसंस्कार याना: थःगु रूपय लिलय
याना: मुविताभाव बयना: सहयोग यानावयाच्चंगु दु ।
बर्थेतुं झी प्राणीपिन्सं सकल प्राणीयात थः गथे खः अथे हे
मुविताभाव यानातये सयेके माःगु दु ।

फसं नं दयाच्चंक प्राणीपिनिगु बांलाःगु बांमलाःगु
मस्वाःगु नवःगु मधासे थःनाप स्पर्श याकाः फुक्क प्राणी-
पिन्त स्वस्थ जीवन हने फयेमा धकाः बांलाःगु उपेक्षा
याना: सकल प्राणीयात उपकार यानाच्चंगु दु, घृणा व
निन्दा यानावःगु मदु । वर्थेतुं झी प्राणीपिन्सं नं सकल
प्राणीया जय जूगु स्वये दयेमा धकाः उपेक्षा भावत
यायेगु सयेके माःगु दु ।

आकाशयात नं समान भावना यायेगु स्वयेमा:
 छायधाःसां आकाश धयागु स्वयागु भरयच्चवंगु मदु हर
 हमेसा अचल जुयाः शून्य जुयाच्चवंगु दु । छुं दयाच्चवंगु मदु
 गथेकि गोलाकार जुयाः नामया अर्थ छुं नं मदु । छुं हे
 मदुमह जुसेलि वयात सुयागु भर काये माःगु मदु । व
 शून्य हे जक जुयाच्चवंगु दु धकाः झी प्राणीपिन्सं सिइका:
 अःयःपिनिगु शरीर नं छुं हे मदुगु शून्यगु शरीर खः

धकाः सिइकाकाये माःगु दु । यः परिवारनाप चवने
 मखनी, बाय् माली धकाः याये माःगु छुं हे मदु । पृथ्वी,
 जल, अग्नि, वायु व आकाश थेतुं थव शरीर नं शून्य हे
 खः । थव जीवन खालिगु पञ्जःजक हे खः धकाः भावना
 यानाकायेगु हे झी प्राणीमात्रयात फलदायक सिद्ध ज्वी ।
 थुकी शंका काये माःगु मदु ।

जीवन भिकावने नु

-बेखारत्न शावय
यल ।

बुद्ध, धर्म व संघ लुमंकाः
 भीसं जीवन भिकावने नु ।
 सत्य अहिंसाया व्रत यानाः
 शुद्ध धर्मया भाव महसीकाः
 गवलें थन छुं नित्य मजूगु
 थुइकाः भीपि सकलें सकलें ॥

माया मोह व ममताय् लानाः
 ज्ञानं मखंकाः मिखा मदयेकाः
 गुलिजक पापय् दुबिनाः भीसं
 थःगु जीवन फुकाच्चवनेगु ॥

जनजनया दुःख खनेवं करुणां
 बुद्धं सुखया पथ लुइकूगु थे
 अनित्य दुःख व अनात्म खंकाः
 भीसं नं जीवन भिकावने नु ॥

समर्पण

-सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ
स्वयम्भू

समर्पण याये जिं थव जीवन
 सदां दुःखीया कल्याणया लागी ।

असहायतय् लागी थम्हं फुगु याये
 वहे खः भीसं यायेगु धर्मया पुण्य
 जीवनया वास्तविक धर्म हे वहे खः
 प्राणीमात्रया कल्याण हे मुक्ति खः ।

भी मानव जुयाः जन्म जुयाः
 मानवया गुण नं पालन याये सयकेमा:
 मानवता धैगु छु खः धकाः नं सीकेमा:
 थवहे खः भीगु सार्थक जीवनया लक्ष्य ।

जि जिगु धायेगु भावना त्याग यानाः
 भी भीगु धायेगु भावना उत्पन्न यानाः
 थुगु लंय् वने फःसा हे भीत शान्ति दे
 शान्ति व ख, गुगु त्यागय् दे ।

समवेदना !

अनिच्छावत संखारा

स्व० लक्ष्मीहीरा स्थापित
थायमरु, न्हूबहा: ये० ।

जन्म : १९७० कार्तिक ४ गते, सोमवार

मृत्यु : २०४८ जेठ १३ गते, सोमवार

आनन्दकुटी विहारगुठी व आनन्दभूमि पत्रिकाया आजीवन सदस्य श्रीमती लक्ष्मीहीरा
स्थापित वंगु जेठ १३ गते दिवंगत जुयादीगुरुं
शोकसंतप्त परिवारप्रति समवेदना व्यक्त्यानाच्चना ।

आनन्दकुटी विहारगुठी
आनन्दभूमि पत्रिका परिवार
स्वयम्भू

स्वीकृद् गतिविषय

[नेपालीभाषा]

बुद्धजयन्ती सम्पन्न

२०४८ जेठ १४, काठमाडौं—

प्रत्येक पूर्णिमाका दिन बौद्ध कार्यक्रम संचालन गरिँदै आएको आनन्दकुटी विहारमा २५३५ शौ बुद्धजयन्ती कार्यक्रम बुद्धपूजा, शीलप्रार्थना सहित बुद्धजयन्ती समारोह समितिको आयोजनामा बौद्ध सार्वजनिक सभा सम्पन्न भयो । सो बेला सभापतिको आसनबाट प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले भगवान् बुद्धको उपदेशले विश्वमा नै नयाँ दिशा दिएको छ भन्नुहुँदै बुद्धको उपदेशलाई व्यवहारमा उतार्नुपर्ने कुरा बताउनुभयो । सो समारोहमा समितिका अध्यक्ष भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरले बुद्धबाट पूर्ण गरेको दानपारमिताको उल्लेख गर्दै एक हातबाट केही दिएर अर्को हातबाट केही लिन तत्पर रहने आजको मनोवृत्तिलाई त्यागी सच्चा दानपारमिता अपनाउनुतर्फ लान सके मानिसको समाज र जीवन उच्च हुने कुरा बताउनुभयो । सार्थे वहाँले शब्दको बहस, तर्कको कुस्ताकुस्ती, उपमाको मोहक मायाजाल र शब्दालंकारको ब्रह्मजाल मानव-समाजलाई चाहिने बस्तु होइन अपितु शील, समाधि र प्रजालाई ल्याल गरी ओठेभक्ति र स्तुतिलाई त्यागी भन्नी र कहणालाई अगाडि सार्नुपर्ने कुरा बताउनुभयो । यस्तै राजपरिवद् स्थायी समितिका सभापति भद्रकाली मिथ्ये चित्रकला प्रतियोगितामा विजयी भएका विद्वार्थी तथा विद्वालयहरूलाई पुरस्कार दिँदै भगवान् बुद्धका उपदेश आज पनि उत्तिक आवश्यक भएको कुरा बताउनुभयो ।

यसेगरी थाइलैण्डका राजदूत सतविरा सुभानदत्तले भगवान् बुद्धको उपदेश विश्वभरिका राष्ट्रलाई नै उपयोगी हुने कुरा बताउनुभयो भने संयुक्त राष्ट्रसंघीय विकास कार्यक्रमका कायम मुकायम प्रतिनिधि योगेन लिस्नरले बुद्धले सर्व जनिन कुरा बताई सबैजसो युगको प्रतिनिधित्व गरेको कुरा बताउनुभयो । समितिका एकजना उपाध्यक्ष कनकमान शाश्यले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको त्यस समारोहमा संघमहानायक प्रज्ञानन्द महास्थविर, भिक्षु सुदर्शन तथा समितिका सचिव श्यामकृष्ण मानन्धरले बुद्ध र बुद्धधर्मको उपादेयतामायि प्रकाश पार्नुभएको थियो । समारोह भिक्षु भहानामसमक्ष शीलप्रार्थनागरी शुरूराइएको थियो । यस उपलक्ष्यमा अस्थियातु प्रदर्शन तथा स्वयम्भूको बुद्धस्तूप र बौद्ध विहारमा बुद्धपूजा, ज्ञानमाला खलद्वारा भजन, वज्राचार्यहरूद्वारा पंचबुद्धको पूजा, महिला जेसिज्द्वारा चीमो पेष पदार्थ वितरण र स्वयम्भू संरक्षणगुठीद्वारा सरसफाई तथा द्वाज वितरण आदि भएको थियो । यस्तै समितिको आयोजनामा आनन्दकुटीमा गरिएको रक्तदानकार्यक्रममा रक्तदान गर्नेहरूमा शाक्यबन्धुरूप श्रष्टलक्ष्मी कोहिटी, नदीम पाटन, श्रीरत्न ताहाचल, सुशीला कलंकीस्थान, हेमराज चाबहिल र वज्राचार्यहरूमा दानकुमारी बवहिटी, पेसल नयाँबानेश्वर, दुर्गा वसन्तपुर, भोती वसन्तपुर, गौतम ठिमो, प्रदीप वसन्तपुर तथा तुलाधरहरूमा सरोजमान असन, विमलाकेसरी झम्हटोल, सरोजिनी बांगेमूढा, अशोक बबरमहल, विकासरत्न बँचल, नसला असन र रेसू असन । यस्तै ताम्राकारहरू

मा अग्रूत्यरत्न मरु, अजन्ता मरु र सरिता मरु । श्रेष्ठ बन्धुमा सरञ्जुकृष्ण न्याःखा, किरण मरु, सुसन बहटी-पोखरी, पद्मदेवी ताहाचल, नन्दलाल जोरपाटी, अमर स्वयम्भूचक्रपथ, राजेश नःघल, विशाल गेरीघारा र रघुराम घोफन । पौयूष प्रधान जावलाखेल, चन्द्रकृष्ण मुल्मी मरुबहिल, शङ्कर बलामी सीतापाइला, करिलादेवी सुवाल पकनाजोल, छेतान यसी बौद्ध दुसाल, राजेश चित्रकार बवाःबहाल, रंजितद्वय अनिलकुमार मरुहिटी र अमर डल्लू, भरत माली मरुहिटी, हरिकृष्ण कपाली केल, राजु महजंन पाटन, दिनेश स्थापित मरु, नकर्मी द्वय चन्द्रलाल र सूर्यमाया कालिमाटी, डंगोल द्रयमा अंजू पाटन, उत्तम स्वयम्भूचक्रपथ र श्याममान इन्द्रचोक । महर्जनहरुमा राजु लुम्ब, रामकृष्ण लैनचौर र राजकुमार कोतिपुर । मानन्धर बन्धुमा राजु चसांदू, राजन चसांदू, श्रुत चसांदू र उदयराज किण्डोल, पेमा लामा बौद्ध दुसाल, अनिलकुमार कार्की धादिड, तामाड द्रयमा रीतराज खुमलटार र देवराज विशालनगर । खेमराज कोइराला ज्ञापा, कुश थापा सुन्दरीजल, दीपकबहादुर पाण्डे ठमेल र प्रदीप केसी ठमेल ।

यसे उपलक्ष्यमा साप्ताहिक रेडियो कार्यक्रम पंचशील प्रदान गर्ने भिक्षुहरुमा कुमार काश्यप, धर्ममूर्ति, ब्रजामूर्ति, बोधिविनीत, ज्ञानपूर्णिक, सुबोधानन्द र शील-भद्र हुनुहुन्छ भने अखिल नेपाल भिक्षु महासंघबाट सन्देश द्वया धर्मोदयसमाबाट वक्तव्य दिनेमा महासचिव रत्न-बहादुर वज्राचार्य र समारोह समितिका सचिव श्याम-कृष्ण मानन्धर हुनुहुन्छ ।

सोही उपलक्ष्यमा रेडियो वार्ता दिनेहरुमा सुवर्ण शाक्य, नानीमेया मानन्धर, स्वस्तिरत्न शाक्य र केदार शाक्य हुनुहुन्छ ।

यसेहरी सो उपलक्ष्यमा जिल्लाहरुमा हुने अतिथि भई बुद्धजयन्ती समारोहमा भाग लिन जानेहरुमा नेपाल-गंजमा भिक्षु मैत्री र सुवर्ण शाक्य, नारायणगढमा भिक्षु पञ्चामूर्ति र न्हृष्टेबहादुर वज्राचार्य तथा पोखरा, धन-गढी, भद्रपुर, त्रिशूली, विराटनगर, बीरगंज र धरानमा क्रमशः भिक्षुहरु अद्वानन्द, दीपंकर, सुशोभन, सुमेध, बोधिसेन, गुणघोष र धर्ममूर्ति हुनुहुन्छ भने भोजपुरमा अनगारिका सुशीला जानुभएको थियो ।

यस्ते नै साप्ताहिक बुद्धपूजा भएका ठाउँहरुमा लगन, टोमुगल, ठेबहिल, ओम् बाहाल, इमाःखा र खिचापोखरी छन् भने साप्ताहिक ज्ञानमाला भजन भएका ठाउँहरुमा झोठे^१, कमलाश्रि, यटखाबहाल, न्हैकंतला, सतुंगल, इवाःबहाल र पीमांननी थिए ।

शोभायात्रा

२०४८ जेठ १४, काठमाडौं-

२५३५ श्रौ बुद्धजयन्तीका दिन यहाँको होटेल कोजी परिवारको आयोजनामा बुद्धप्रतिमालाई रथमा राखी गणमहाविहारका भिक्षुण, उपासक उपासिका तथा धेरे अद्वानलुहरुका साथै बाजागाजा सहित बिहान काठ-माण्डौंका माथिलो टोलहरुमा बुद्धप्रतिमा सहित नगर-परिक्रमा गरिएको थियो भने दिउँसो तल्ला टोलहरुमा श्रीघः ज्ञानमाला खलःबाट शोभायात्राद्वारा नगर परि-क्रमा गरिएको थियो ।

धर्मनिरपेक्षता जिन्दावाद

२०४८ वैशाख ३१, काठमाण्डौ-

जनशान्दोलन पश्चात् निर्माण भएको नयाँ संवि-धानमा नेपाललाई धर्मनिरपेक्ष राज्य बनाउनुको सट्टा

एकलकांटे हिन्दूराज्य ने सादेकोमा काठमाडौंका बहु-संख्यक धर्मनिरपेक्षताका पक्षधरहरूको आदाजलाई सद-नमा घन्काउने आपनो घोषणापत्र तथा ठाउँठाउँमा वक्तव्य र भाषणहरू समेत दिने उम्मेदवारको विजय भएकोमा आयोजित विजयजुलुसमा निर्वाचित उम्मेदवारप्रति बधाई ज्ञापन गर्दै 'धर्मनिरपेक्षता जिन्दावाद' को व्यानर सहित प्रदर्शन गरी यहाँको युवा बौद्ध समूहले उक्त विजय जुलुसमा भागलिएको छ ।

हाजिरीजवाफ प्रतियोगिता

२०४८ जेठ २२, ललितपुर-

यहाँको कुटीसौगल टोलमा चन्द्रसूर्य पुस्तकालय को आयोजनामा २५३५ थ्रो बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा भएको बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा १३ बटा पुस्तकालयले भागलिएका थिए । ५ दिनसम्म खलेको सो प्रतियोगिता दिनहरू पञ्चशील प्रार्थनाबाट शुरू गरिएको थियो । सो बेला निर्णयिक-मण्डल तथा अतिथि भएर उपस्थिति हुने र मन्त्रव्य दिनेहरूमा भिक्षुहरू बुद्धघोष, सुनन्द, धर्मपाल र लोकबहादुर शाक्य, पवित्रबहादुर वज्राचार्य, सुवर्ण शाक्य र आशाराम शाक्य आदि हुनुपर्छ । १६ थ्रो पटकको रूपमा नगरव्यापी पुस्तकालय तथा बलबहरूका बीचमा भएको यो प्रतियोगिता वर्षेती पाले-पालो गरी मनाउने गरिएको छ ।

ज्ञानमाला भजनखलःको सभा

२०४८ जेठ ११, काठमाडौं-

क्रान्तिको इतिहास बोकेको स्वयम्भू ज्ञानमाला अजनखलःको साधारणसमा स्थानीय आनन्दकुटी विहारमा खलःका आध्यक्ष तीर्थमुनि शाक्यको सम्पत्तिवमा सम्पन्न

भयो । भिक्षु कुमार काश्यप सम्मुख पञ्चशील प्रार्थना तथा महास्थविर काश्यपको धर्मोपदेशद्वारा शुरू भएको स्यस सभामा खलःका सचिव मणिरत्न तुलाधरद्वारा प्रतिवेदन प्रस्तुत तथा किरण जोशीबाट खलःको विवरण प्रस्तुत गरिएको सो बेला बयोबूद्ध संगीतकार कान्छाबूद्ध वज्राचार्यद्वारा आजीवन सदस्यहरूलाई प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको थियो । शान्तरत्न शाक्यद्वारा उद्घोषित सो सभामा मन्त्रव्य दिँदै सुवर्ण शाक्यले भन्नुभयो— "ज्ञानमाला-को इतिहास क्रान्तिको इतिहास हो । आज नवप्रजातन्त्र प्राप्तिपछि क्रान्तिमा सक्रिय भाग लिँदै आएकाको कदर गर्न हो भने ज्ञानमालाभजनलाई पनि रेडियो र टेलिभिजनमा सम्प्रसारण स्थान दिनुपर्छ । बुद्धार्थिक हाम्रो देशमा धर्म-निरपेक्षताका लागि लाखौंको जुलुस र लाखौंको सही लत्याइएर खेर गएको छ । यसको लागि सम्पूर्ण सच्चा प्रजातन्त्रप्रेरीले सांसदहरूमार्फत् तथा आआपनोत फंबाट पनि स्मृति र ज्ञापनका कुराइरु दिँदै गर्नुपर्दछ । हाल हुनलागे को जनगणनामा आआपनो जाति, धर्म र भाषा निरपेक्षपूर्वक समावेश गराउन सचेत हुनुपरेको छ । ज्ञान-माला भजनको प्रजातान्त्रिक रूपमा नवीकरण भई भहि-लावर्ग समेत सक्रिय सदस्य बनेहो ज्यादै उत्साहवर्धक र उभतिशील हुने कुरामा आशा एवं विश्वास लिन सकिने भएको छ ।"

दिव्यरत्न तुलाधरद्वारा धन्यवाद ज्ञापन भएको सो बेला नयाँ कार्यकारिणी समिति गठन गर्न सर्वजनरत्न तुलाधर, पूर्णशोभा डंगोल, दिव्यरत्न तुलाधर र भरत-राज तुलाधर सहितको एक चुनाव आयोग गठन भएको छ र सो चुनाव सम्पन्न नहुन्नेको लागि पुराने समितिद्वारा कामकाज संबालन गर्ने निर्णय पनि गरिएको छ ।

पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था

२०४८ जेठ १७, काठमाडौं-

बौद्ध मासिक पत्रिका आनन्दभूमिमा प्रकाशित वर्षदिनको लेख रचनामध्ये सर्वभन्दा उत्कृष्ट ठहरिएका तीनवटा लेखकाले लेखकहरूलाई क्रमशः प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी पुरस्कृत गरिने र सो पुरस्कार बुद्धजयन्तीका दिनहुने बौद्ध समाज प्रमुख प्रतियिको हातबाट दिलाइने भएको छ । यस पत्रिकाको व्यवस्थापन सहयोगीको लागि आमणेरहरू कौण्डन्य अस्सजिलाई समावेश गरिएको छ । सो पत्रिकामा कार्यरतमध्ये हाल प्रधानसम्पादकमा भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, सम्पादकमा सुवर्ण शाक्य र व्यवस्थापकमा भिक्षु मंत्री हुनुहुन्छ । विभिन्न जिल्लाका उपासकहरूले एजेण्ट र वितरक बनी यस कार्यमा सहयोग गरी पुण्य संचय गरिराख्नुभएको छ ।

चित्रकला प्रतियोगिता

२०४८ जेठ १०, काठमाडौं-

२५३५ श्रौं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा उक्त समारोह समितिको आयोजनामा प्रतियोगिता समितिका संयोजक सुवर्ण शाक्यको संयोजकत्वमा सम्पन्न काठमाडौं जिल्लाव्यापी अन्तर्राष्ट्रीय चित्रकला प्रतियोगितामा आन्तरिक राज्यलक्ष्मी मा० वि० प्याफलकी सुनीता द्रष्टान प्रथम, शान्तिनिकुञ्ज मा० वि० मण्डवीबारीका ननोजकुमार श्रेष्ठ द्वितीय, लेबोरेटरी मा० वि० कीर्ति-दुरका कवीन्द्र महर्जन तृतीय र महेन्द्रभवन मा० वि० नानो गौचरकी प्रकृताभूषण उदास सान्त्वना पुरस्कारले पुरस्कृत भएका छन् । २४ वटा विद्यालयले भाग लिएको र सदस्य राजभक्त श्रेष्ठद्वारा सहयोग गरिएको त्यस

प्रतियोगिताका निर्णायकहरूमा वरिष्ठ बौद्ध कलाकार द्वय जीवरत्न शाक्य र अष्टवीरसि शाक्य हुनुहुन्थ्यो ।

बुद्धमूर्ति अनावरण

२०४८ जेठ १८, भक्तपुर-

२५३५ श्रौं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा यहाँको ठिमी नगदेशमा नगदेश बौद्ध समूहद्वारा १,८६,५६६-को लागतमा निर्माण भएको नगदेश बुद्धविहारमा स्थापित भगवान् गौतम बुद्धको शिला-प्रतिमा भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविरद्वारा अनावरण गरियो । सो बेला पञ्चशील प्रार्थना सहित बुद्धपूजा एवं भगवान् बुद्धको प्रतिमालाई सजाएर भिक्षुसंघ, अनगारिकाहरू र उपासक उपासिकासहित भई नगर परिक्रमा गरिएको थियो । कृष्णकुमार प्रजापतिद्वारा विहारको प्रतिवेदन प्रस्तुत गरिएको त्यसबेला भिक्षु धम्मसोभनवाट धर्मदेशना भएको थियो ।

आराधना

२०४८ जेठ १४, काठमाडौं-

स्थानीय इचंगुनारायण गाउँबासीले बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा शोलप्रार्थना सहित बुद्धपूजागरी श्रद्धाका साथ भगवान् बुद्धको आराधना विशेष कार्यक्रम सहित घरेका छन् । सो बेला त्यहाँका रानीबन बौद्ध वातावरणले भएको थियो ।

बुद्धजयन्ती सम्पन्न

२०४८ जेठ १४, काठमाडौं-

बनेपाको बुद्धजयन्ती समारोह समितिको आयोजनामा भगवान् बुद्धको प्रतिमालाई भक्तजनहरू सहित भई नगरपरिक्रमा गरियो । त्यहाँको अन्द्रकीर्ति विहारमा भिक्षु अश्वघोषद्वारा बुद्ध पूजा र धर्म देशनाको

कार्यक्रम सहित शोभायात्राको विसर्जन गरिएको थियो । सोही उपलक्ष्यमा यहाँको धर्मोदयसभा शाखा र ध्यानकुटी बिहारद्वारा स्थानीय अस्पतालका १७० जना बिरामीलाई कलफूल प्रदान गरिएको थियो । शान्तिका अग्रदृत भगवान् बुद्धको उपदेशलाई अधि सारी विश्वमा केलिए आएको हिसा र अशान्तिलाई हतोत्साहित गर्नु ने आजको मूल कुरा ठानो धर्मोदयसभा-शाखाले शान्तिपदयात्रा गरेको थियो ।

शोभायात्रा

२०४८ जेठ १४, पर्सा-

२५३५ छौं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा यहाँको बीरगंजमा बौद्ध समितिका उपाध्यक्ष भूपेन्द्रलाल नेपालीको सभापतित्वमा भएको एक बौद्ध सभामा ईश्वर लाख्य, तामाङ सेवा समितिका कुर्पा लामा, बौद्ध समितिका सचिव सत्यनारायण मानधर र सदस्य इन्द्रजित रंजितले बुद्धको उपदेशलाई व्यवहारमा उतार्नुपर्ने कुरामाथि प्रकाश पार्नुभयो । काठमाडौं बुद्धजयन्ती समारोह समितिबाट जानुभएका मिक्कु गुणघोषले धर्मदेशना गर्दै हामीले पञ्चशीलको तिद्वान्त अनुरूप आचरण गरी समाजलाई उँभो लगाउने गर्नुपर्छ भन्नु भयो ।

यसे दिन बुद्धको प्रतिमालाई सजिएको खटमा राखी सांस्कृतिक बाजागाजा सहित मिक्कुण एवं उपासक उपासिका र विद्यार्थीबाट तथा भजनसहित नगरपरिक्रमा गरी शोभायात्रा गरेको थियो । सो शोभायात्रा बौद्ध बिहार गुम्बा मिसवामा पुगी विसर्जन भएको थियो । सोही उपलक्ष्यमा बीरगंज जेसिजले बृक्षारोपण, एवं प्रसाद र व्याज वितरण गरेको थियो । त्यसबेला पर्साका प्रमुख जिल्ला अधिकारी रामानन्द मिथ्यले बुद्धको उपदेश-

लाई मनन गरी पालन गर्नले जीवन सार्थक हुन्छ भन्नु-भयो ।

बुद्धपूर्णिमा महोत्सव

२०४८ जेठ १५, लमजुङ-

गुरुड तामाङ समितिको तत्वावधानमा यहाँको भोटेबडारमा पूजापाठ र आराधनागरी बुद्धपूर्णिमा महोत्सव सम्पन्न गन्यो । सो दिन बुद्धको प्रतिमालाई खटमा सजाई बाजागाजाका साथ शिक्षक, विद्यार्थी, भद्र महिला तथा श्रद्धालु भक्तजनहरू समेत भई नगरपरिक्रमा गरियो । त्यसबेला कुलबहादुर गुरुडको समाप्तित्वमा बौद्ध गुम्बामा भएको बौद्धसभामा समाज समितिका अध्यक्ष कुमिरसि गुरुडद्वारा स्वागत भाषण र स्थानीय भ० न० मा० वि० का भ्र० अ० गोबिन्दबहादुर कुँवर, शिक्षक ध्रुव कुँवर र समाजसेवी भोमलाल श्रेष्ठबाट बुद्धधर्मको विशेषताका बारेमा मन्तव्य दिनुभएको थियो । सोही बेला गुम्बा समितिका अध्यक्ष कप० खड्गजंग गुरुडले महामानव बुद्धको जीवनीको विषयमा विशद व्याख्या गर्नुभएको थियो भने सो दिन सांझ बौद्ध ज्ञानको सांस्कृतिक कार्यक्रम पनि भएको थियो ।

आजीवन ग्राहकमा थप

२०४८ असार ७, काठमाडौं-

आनन्दभूमि बौद्ध मासिक पत्रिकामा ६ जना आजीवन ग्राहक थप भएका छन् । आजीवन ग्राहकमा थप हुनेहरूमा १. केशबमान शाक्य, C/O हीरारत्न शाक्य २. कान्ति प्रावासीय माध्यमिक विद्यालय बुटवल C/O संघाराम ३. गजराज बज्राचार्य हेटोडा, मकवानपुर ४. रत्नबहादुर बज्राचार्य ५. साकेत श्रेष्ठ, ललितपुर C/O

आनन्दभूमि

हीराकाजी सुजिका: ६. पूर्णचन्द्र शाक्य, बनेपा, C/O
सिद्धिमत्त हुनुभएको छ ।

बुद्धजयन्ती सम्पन्न

२०४८ जेठ १४, कास्की-

२५३५ थ्रौं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा यहाँको नदीपुरस्थित धर्मशीला बुद्धविहारमा भएको कार्यक्रममा जानमाला संघटारा आयोजित बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा पुरस्कार भएका विद्यार्थीहरूलाई पुरस्कार तथा प्रमाणपत्र वितरण गर्दै भिक्षु अद्वानन्दले भगवान् बुद्धले दिनुभएको शिक्षा आजको भौतिक युगमा पनि त्यतिकै सान्दर्भिक रहेको कुरा बताउनुभयो । त्रितियोगितामा प्रभात मा. वि., नवीन मा. वि. र हिमाङ्गल बोड्जङ्ग स्कूल क्रमशः प्रथम, द्वितीय र तृतीय भएका थिए । सोही बेला शेरमान बुद्धाचार्यको समाप्तित्वमा भएको प्रवचन कार्यक्रममा शुक्रराज शर्मा, जगमान गुरुङ र सोम वज्राचार्यले बुद्धधर्मको महत्त्वबारे चर्चा गर्नुभएको थियो । सोही बेला भएको रक्तदान कार्यक्रममा भिक्षु अद्वानन्द, प्रकाशमान गुभार्जु, विकल बुद्धाचार्य, प्रीतम बुद्धाचार्य, श्रीमती विमला वान्तवा, सुश्री रजनी वज्राचार्य, उत्तम बुद्धाचार्य, पविल बुद्धाचार्य र धरानका किशोर तुलाधरले रक्तदान गर्नुभएको थियो । साथै सरसफाइको कार्यक्रम पनि राखिएको थियो ।

यस्तै यहाँको माठापुच्छू बुद्धविहार घाचोकमा विहारसमितिका अध्यक्ष तोयनाथ शर्माको अध्यक्षतामा एक समारोहको आयोजना गरिएको थियो । सो बेला अच्छीला प्रार्थना भई भिक्षु सुभद्रबाट धर्मदेशना भएको थियो ।

त्रिदिवसीय कार्यक्रम

२०४८ जेठ १४, बागलुङ-

यहाँको बजारमा बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता, बौद्ध लघुनाटक, बौद्ध सांस्कृतिक कार्यक्रम, बुद्धपूजा र शीलप्रार्थना आदि गरी २५३५ थ्रौं बुद्धजयन्ती भव्य रूपमा मनाएको छ । उक्त हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा विजयी भएका अमृत आदर्श आवासीय मा० वि० र धीलागिरी बीरेन्द्र मा० वि० लाई क्रमशः प्रथम र द्वितीय पुरस्कार तथा अमृत आ० आ० मा० वि० का नृत्यगर्व बालकलाकारलाई ज्ञानोदय बुद्धविहार समितिका उपाध्यक्ष श्वेतलाल शाक्यद्वारा पुरस्कार वितरण गरिएको थियो । सो दिन सांक्ष सिंगारिएको रथमा बूद्धको प्रतिमा राखी भक्तजनहरू सहित भई नगर परिक्रमा गरिएको थियो । सो बेला भएको समारोहमा बुद्धपूजा र शीलप्रार्थना हुनुका साथै मुकुन्द शाक्यबाट समितिको विधान र आयोग्य प्रस्तुत गरिएको थियो । सो अवसरमा रामलाल शाक्यको संरक्षकत्व र मंगलप्रसाद शाक्यको अध्यक्षतामा कार्यकारिणी समिति गठन भई उपसमिति पनि गठन भएको थियो ।

बौद्धशील अनुसरण गर्ने अठोट

२०४८ जेठ ५, स्यांगजा-

यहाँको धर्मोदयसमा शाखाका कार्यकारिणी सदस्य क्याप्टेन रुद्रमान गुरुङ प्रतिनिधि समाको चुनावमा विजयी हुनुभएकोमा एक सशक्त बौद्ध भएको नातले बहाँको सम्मानमा एक स्वागत समारोहको आयोजना गरियो । सो बेला शाखाका सचिव हीरामान गुरुङले समाजमा भएका भोका, रोगी र बृद्धहरूको सेवा पुन्याउन सकेमा सच्चा बौद्ध हुनेछ भन्नुभयो । यस्तै कमल पगेलीले

समाजमा रहेका अबौद्ध संस्कार एवं रुदीवादी परम्परा-
लाई त्यागनुपर्ने कुरा बताउनुभयो । कमरेड कृष्णबहादुर
गुरुङको समाप्तित्वमा भएको त्यस समामा क० ललित
गुरुङले सांसद् रुद्रमान गुरुद्वारा अष्टाचारको विरोध
गर्नेछ भन्ने श्रावा व्यक्त गर्नुभयो । सो बेला सांसद् रुद्र-
मान गुरुङले शाखालाई रु. ५००५।— प्रदान गर्दै सदा
बौद्धशील अनुसरण गर्दै रहने अठोट व्यक्त गर्नुभएको छ ।

चित्रकला प्रदर्शनी

२०४८ जेठ १४, पाल्पा-

यहाँको युवक बौद्ध मण्डलको शाखाको आयो-
जनामा बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा माध्यमिक विद्यालय
स्तरीय चित्रकला प्रतियोगिता गरी सो चित्रकला प्रदर्शन
गरिएको थियो । भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरद्वारा
उद्घाटन भएको सो बेलाको कार्यक्रममा शाखाका अध्यक्ष
दिलबहादुर शाश्वते बुद्धको देनबारे चर्चा गर्नुभएको
थियो । सो प्रतियोगितामा महेन्द्रबोधि मा० वि० का
विद्यार्थीहरु सुबोध बस्याल, निरज गौतम, धिर्जबहादुर
बज्राचार्य क्रमशः प्रथम, द्वितीय र तृतीयका साथै जनता
मा० वि० का अन्तिम आले पनि तृतीय भएका थिए ।

शान्तिदर्शन परिपालन गर्न आवश्यक

२०४८ जेठ १६, कैलाली—

२५३५ श्री बुद्धजयन्ती यहाँको धनगढीमा बुद्धको
प्रतिमा सिंगारिएको रथमा राखी छावछात्रा, भिक्षुण,
उपासक उपासिकाहरु तथा भद्र तथा महिलावर्ग सहितको
बुद्धप्रतिमालाई नगर परिक्रमा गराई भव्यरूपमा मना-
इयो । धर्मोदयसमाको स्थानीय शाखाको आयोजनामा
लोकचक्र बुद्धिवाहरमा शाखाका अध्यक्ष वकिल प्रेमलाल
तुलाधरको समाप्तित्वमा बौद्ध सार्वजनिक सभा भयो ।

सो बेला काठमाडौंबाट जानुभएका भिक्षु दीपंकर,
सोलुखुम्बूका लामा डवाड चुन्दु र भारतका भिक्षु शील-
रत्नले भगवान् बुद्धको शान्तिदर्शनमाथि व्याख्या प्रकाश
गर्नुभयो । सो समामा खस्क्वराज शाही, दीनानाथ भट्ट,
देवराज आजार्य, प्रयागराज जोशी र श्यामसुन्दर शेष्ठले
भगवान् बुद्धका महोपकारी उपदेशहरूमाथि प्रकाश पार्नु
भयो त्यस्तै शाखाका अध्यक्ष वकिल प्रेमलाल तुलाधरले
धन्यवाद जापन गरिएको त्यस समामा प्रदीपलाल तुला-
धर, मालिका बोडिङ्ग र सिद्धार्थ शिशु निकेतनको संयो-
जकत्वमा बौद्ध सांस्कृतिक कार्यक्रम प्रस्तुत गरिनुका साथै
प्रमृतान्जली भिडियो प्रदर्शन गरियो । यसे सिलसिलामा
काठमाडूबाट आउनुभएका भिक्षु मैत्री तथा सुवर्ण
शाक्यले बिसर्जनसमामा भाग लिँदै विहारको निरीक्षण
गर्नुका साथै यस क्षेत्रको बौद्ध गतिविधिको जानकारी
लिई यसको विकासको लागि आवश्यक सल्लाह समेत
दिनभएको थियो ।

शान्तिपदयात्रा

२०४८ जेठ १४, मोरंग—

यस वर्षको बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा यहाँको
विराटनगर बुद्धजयन्ती समारोह समितिको आयोजनामा
यहाँका बौद्ध संघसंस्था तथा विविध पक्षका उपासक एवं
गण्डमान्य मद्र महिलाहरु सहित भई सजिएको रथमा
बुद्धको प्रतिमालाई नगर परिक्रमा गराई शान्ति पदयात्रा
गरियो । सो दिन पिछडामा भएको धार्मिक समामा
ज्ञानमाला भजन, पञ्चशील प्रार्थना, बुद्धपूजा एवं बौद्ध-
झण्डोलन हुनुका साथै काठमाडौंबाट अतिथिको रूपमा
आउनुभएका भिक्षु बोधिसेनले धर्मदेशना गर्दै देखावटी
तडकभडक र विलासिता जस्ता विकारलाई हटाई बुद्धको

उपदेश अनुसारको शील पालन गर्न सकेमा शान्ति कायम हुने कुरा बताउनुभयो ।

सो बेला समारोह समितिका अध्यक्ष तथा विराट बौद्ध संघका सभापति सिद्धिमानपति शाक्यले बुद्धधर्म कुर्न छास जाति वा सम्प्रवायको मात्र नमै नेपालीमात्रको भएको कुरा बताउनुभयो भने संघका उपाध्यक्ष मोहन-प्रसाद शाक्य, ने.वै.का क्षेत्रीय प्रबन्धक गम्भीरमान वज्राचार्य, प्रा० भक्तलाल उपाध्याय, प्रा० हरि तिमिलिसना, सदस्य बलराम न्योपाने, समितिका सचिव धर्मकुमार हलबाई र कृष्णराज कोइरालाले बुद्धधर्मको उपादेयतामा विशेष प्रवचन दिनुभएको थियो । यसे दिन बुद्धविहार निर्माणका लागि अद्वालु महानुभावहरूबाट रु. २१ हजार चन्दा प्राप्त भएको थियो ।

प्रवचन कार्यक्रम

२०४८ जेठ १४, सुनसरी—

२५३५ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा यहाँको चतरा बधरवन ज्योति बुद्ध महाविहार तथा धर्मोदय-सभा शाखाको आयोजनामा भजन, कीर्तन, आराधना बुद्धपूजा, शीलप्रार्थना, शोभायात्रा सहित बौद्ध प्रवचन कार्यक्रम सम्पन्न गरेको छ । सो बेला शाखाका सचिव एवं विहारका अध्यक्ष मान वज्राचार्यले बुद्धजीवनीमा रहेका सार कुरालाई उद्घट गरी व्याख्या गर्नुभयो । यस्ते मानवहादुर प्रसादैँ र हीराकाली शाक्यले पनि बुद्धधर्म विषयमा प्रवचन गर्नुभयो । सो दिनको व्यवस्थाका लागि विभिन्न दाताहरूबाट रकम प्रदान गरिएको थियो ।

बुद्धपूजा एवं धार्मिक प्रवचन

२०४८ जेठ १४, बाँके—

महामानव भगवान् गौतमबुद्धको २५३५ औं जयन्तीको उपलक्ष्यमा यहाँको नेपालगंजको हर्षमानपति

कीतिविहारमा बुद्धपूजा एवं धार्मिक प्रवचन समारोह सम्पन्न भयो । सो दिन ध्वजापताका सहित भगवान् बुद्धको प्रतिमालाई रथमा सजाई बुद्धका उपदेशहरूलाई नाराको रूपमा उच्चारण गर्दै भव्य जुलूसले शोभायात्रा-को रूपमा नगर परिक्रमा गरियो । सो दिनमा भएको धार्मिक प्रवचन कार्यमा समारोह समितिका सदस्य सुरेन्द्र मणि तुलाधरबाट स्वागत भाषण एवं भगवान् बुद्ध समझ पंचशील प्रार्थना हुनुका साथै काठमाडौं बुद्धजयन्ती समारोह समितिका तर्फबाट अतिथिको रूपमा जानुभएका सुवर्ण शाक्यले शील, समाधि र प्रज्ञा विषयमा विशद व्याख्या गर्दै भानव इतिहास बोकेका व्यवहारवादी शान्तिका अप्पूत भगवान् बुद्धको जीवनीमाथि प्रकाश पार्नुभयो । यस्ते स्थानीय चन्द्रप्रसाद शमलि बुद्ध हिन्दू-हरूको पनि अति श्रद्धेय र पूज्य महामानव हुन् भनी बताउनुभयो । हर्षमानपति कीतिविहारका संस्थापक परिवार एवं समारोह समितिका अध्यक्ष विजयमानपति को सभायतित्वमा भएको सो समारोहमा प्रमुख अतिथिको आसनबाट मिक्कु मीत्रीले भगवान् बुद्धको उपदेश हिजो आजमात्र होइन भोलिको लागि ज्ञने अस्युपयोगी हुनेकुरा बताउनुहुँदै मानिसमा तृष्णा रहन्जेल निर्वाण प्राप्तिको त के कुरा दैनिक जीवन पनि शान्तिमय हुँदैन भन्नुभयो । समितिका सदस्यहरू मुक्तिनाथ रंजित र मोतिकाजि शाक्य समेतको सक्रियताया संचालित त्यस बेला उपस्थित महानुभावहरूमा प्रसाद वितरण गरिएको थियो ।

[नेपालभाषा]

लचिछयंक कार्यक्रम

११११ बछलागा २, थे—

वंतु वैशाख १६ गते कुन्हुनिसे थनया गणमहा-विहारय् मिक्कुपि सुबोदानन्द महास्थविर व प्रज्ञारश्म (ल्यं न्हापांगु कमरया ल्यूने पेजेय्)

नाचिन्तयन्तो पुरिसो विसेसमधिगच्छति ।

चिन्तनशील नहुने व्यक्ति विशेष स्थानमा पुग्न सकदैन ।

-प्रियदर्शी

मानिसमा चित्त छ भन्ने कुरा सांचो हो तर धेर जनाले चित्त छ वा छैन भन्ने कुरा पनि जान्दैनन् । बास्तवमा चिन्तना नगर्न भएकोले त्यसो भएको हो । चित्त भन्ने एउटा बस्तु छ र त्यो यस संसारमा भएका सबैभन्दा उच्च र उत्तम बस्तु भन्ने कुरा बुइतुपर्दछ । चित्त भएपनि चिन्तना गर्नु भनेको अलग कुरा हो । संसारमा चिन्तना गर्नेहरूको संख्या धेरै कम छ । चिन्तकहरूको उत्पत्ति कम मात्रामा हुन्छ । चिन्तनकार्य सबैले गर्नेन् । साना बालकहरू लगायतले चोरी, डक्टी र अपराध गर्ने हुन्छ तर कारण अनुसार चिन्तन गर्नु सजिलो छैन । त्यसको लागि अध्यास हुनुपर्दछ । संसारमा मुस्किल कामहरूमध्ये ठीकसँग चिन्तना गर्नु पनि एक हो । ठीकसँग विचार नगर्ने व्यक्तिले आफ्नो काम सफल पार्न सकदैन । त्यसकारण ठीकसँग चिन्तनशील नहुने व्यक्ति विशेष स्थानमा पुग्न सकदैन भनिएको हो । चितलाई बशमा राखेहरू आनावश्यक चिन्तनलाई हटाएर ठीकसँग चिन्तन गरेर न विशेष स्थानमा पुगेका हुन् ।

राम्भा कुरामा सहनशील भएर एवं विवेक बुद्धि पुन्याएर विचार गर्नुपर्दछ । जथासाथी सोचेर फल पाउनु गाहो छ । कहिलेकाही मानिस डरलाग्दो परिस्थितिमा पनि पुग्न सकदै । उच्च उत्तम विचार, गम्भीर विचार तुरन्त पाउन सकदैन । समय पर्खेर सहनशील भएर राज्ञो जीवन प्राप्त गर्नुपर्दछ । त्यस किसिमद्वारा पाउने लक्ष्य र विचार अर्थपूर्ण हुन्छ ।

अनु० मैत्री

संघाराम भिक्षु तालीम केन्द्रको सूचना

यस केन्द्रको आमणेर प्रवृजित गर्ने सूचना भएता-पनि हाललाई सो कार्यक्रम स्थगित गरिएको छ ।

नेपाल ।
काठमाडौं,
पत्र मंजुषा ३००७
‘आनन्दभूमि’

वितरण हुन नसकेमा फिर्ता पठाउनु होला ।

To:-

Postage Stamp